

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

Leto XXVIII. - Štev. 15

T R S T - 12. novembra 1976

150 lir

Osimski sporazum ustvarja pogoje za ugodno rešitev vprašanj narodnih manjšin in upamo, da bo sedaj vlada izpolnila svoje obveze ter oblikovala stvarne predloge za zaščito pravic Slovencev v Italiji

ANTONINO CUFFARO

Ob parlamentarni razpravi o varčevalnih ukrepih vlade

Ljudski pritisk edino jamstvo za spremembo razvojnega modela

Ta komentar je bil napisan na dan, ko bi Andreotti moral prebrati zbornici svoje poročilo o gospodarski politiki vlade. Besedilo poročila torej ni znano, kakor tudi ne izbire, ki jih je vlada opravila.

Morda pa tudi to ni potrebno. Grešili bi namreč, če bi Andreottijevo vlado obravnavali kot nekaj, kar je tujega krščanski demokraciji ali od nje vsaj neodvisnega. Že res, da je predsednik vlade občasno pokazal tudi večjo mero odgovornosti, tudi v trenutkih, ko je njegova stranka stala ob strani, toda to moramo verjetno pripisati osnovni značilnosti vlade, ki nima večine in se mora zato iz dneva v dan boriti za zaupanje političnih strank.

Zapisali smo in ponavljamo, čeprav do siteda, da komuniste Andreottijeva vlada ne zadovoljuje, prav nasprotno, menimo, da je s svojo neodločnostjo, predvsem pa razredčeno podporo v parlamentu, manjše zlo, ne pa nekaj pozitivnega.

Nekateri zato sprašujejo: zakaj je torej KPI ne zruši, ko bi to lahko storila vsak trenutek. Tudi na to smo dolžni odgovor. Andreottijevi vladi dopuščamo, da opravlja svoje delo, ker bi "kriza v temi" ne koristila ljudstvu. Kriza, ki tare Italijo, še ni dosegla svojega viška, ali točneje, nismo še občutili vseh posledic gospodarske stagnacije in splošne inflacije, ki je lani dosegla stopnjo 24%. V takih razmerah potrebuje Italija vlado in parlament, ki naj sklemeta in začrtata tako politiko, da bo mogoče iz odpovedi graditi strukture novega razvojnega modela.

Zato so komunisti zahtevali, naj bi — zaradi težav, ki jih odpovedi in sistem varčevanja ustvarja, kakor tudi zaradi nujnosti gospodarske obnove, ki naj sloni na sodelovanju — se demokratične stranke sestale za isto mizo in skušale najti vsaj skupni imenovalec. Pri tem je KPI šlo za vsebino programov in ukrepov, ne pa za spreminjanje "političnega okvira", kakor se sedaj imenuje politično ravnovesje med vlado, krščansko demokracijo in stranka-

mi, ki ji z vzdržanimi glasovi omogočajo dejavnost.

Šlo nam je za vsebino, ker mislimo (poleg vsega), da prejšnji ukrepi, kljub določeni strogosti, ne zaležejo in ne bodo obrodili potrebnih blagodejnih učinkov. Preprosto povedano, ne maramo, da bi ljudje stiskali pas in tako nudili državi nekaj tisoč milijard, da bi z njimi zamašila glavne luknje, plačala dolgove, nato pa gospodarila naprej po istem sistemu... do prihodnje neizbežne krize.

Sprememba gospodarskega razvojnega modela pomeni predvsem investicije, korenito odpravljanje vzrokov gospodarske krize.

Tu pa je, kljub srečanjem strank z Andreottijem (kar je krščanska demokracija zavračala, pa ne zato, ker bi ne marala soočenja, pač zaradi kliničnega

pomanjkanja idej), zaenkrat sposobnost izbiranja med križnimi interesi zelo majhna. Poglejmo dokument vodstva demokristjanov o gospodarstvu. Sestavljen je bil po sestankih Andreottija s strankami, kar pomeni, da so demokristjani poznali stališča in analize delavskih strank, pa tudi dosedanjih levosredinskih sodelavk, kakor so republikanci ali socialdemokrati. In vendar se ni v smernicah spremenilo nič bistvenega. Njim gre za mašenje lukenj, ne pa za spremembo strukture gospodarstva. Tako ugotavljajo, povsem logično in pravilno, da je glavni vzrok inflacije visoka cena delovne sile, imajo prav, kakor imajo prav, ko trdijo, da na inflacijo vpliva veliki deficit italijanske plačilne bilance s tujino.

Delovna sila. Vendar pod tem ne (Nadaljevanje na 2. strani)

Dne 23. oktobra je koroški deželni komité Komunistične partije Avstrije priredil v Celovcu manifestacijo proti preštevovanju narodnostnih manjšin v Avstriji in za izvajanje člena 7 državne pogodbe. Na manifestaciji, ki je bila v veliki dvorani doma glasbe, je sodeloval Tržaški partizanski pevski zbor. Isti zbor je naslednji dan sodeloval na srečanju koroških partizanov na Robežu, kjer so odkrili obeležje, ki spominja na začetek upora proti hitlerjevski vojski (Gornjo sliko je na Robežu posnel Edi Šelhavs)

Nasprotniki Osima so sneli krinko

Bolj se bliža dan, ko bi parlament moral ratificirati osimske dogovore, bolj se tržaška desnica trese in v sveti jezi zaostrojuje svojo bučno (a vendarle ne tako učinkovito) kampanjo za "integralno prosto cono". Pod to geslo so že spravili vse, kar je kdaj pripadalo parazitskemu in klientelarnemu tržaškemu svetu, tistemu Trstu, ki je živel od rimskih miloščin in je njegov edini resnični kapital bil antikomunizem združen z nostalgичnim nacionalizmom.

Vemo, kako resno jemljejo pobudniki svoj predlog o "integralni prosti coni", saj pravzaprav ne vedo, kaj je. Pač pa dobro vedo, kam želijo priti. S svojimi podpisi nikamor. Služijo pa jim kot dobrodošel seznam naslovov, na katere bo tržaška reakcija lahko pošiljala volilno propagando čez dobro leto dni. Tedaj bomo namreč obnavljali tržaški občinski svet in reakcija upa, da bo tokrat poslala vanj nekaj svojih novih predstavnikov. Liberalci so, kot znano, že 15. junija izgubili večino glasov. Demokrščanska desnica je pod udarcem in išče zaveznika izven stranke, fašisti pa so itak notranje tako sprti, da se jim ne obeta nič dobrega.

Tako se torej pod pokroviteljstvom "Piccola" in Lege Nazionale snuje nova koalicija poražencev. Porazencev zgodovine. Na svoj voz pa sprejemajo vse, kar je zakrknjenega, nacionalističnega, malo-meščansko neumnega.

V bitko so se vrgli pravzaprav ljudje, ki vedo, da jim industrijska cona na Krasu ne nudi veliko. Zakaj? Ker je pač to cona za resnične gospodarske pobude, ne pa za parazite, ki bi radi le srkali državne prispevke. Proti temu se zaganjajo, ker vedo, da je osimski sporazum nedeljiva celota in če bi postavili v dvom eno samo točko bi propadle vse ostale. Skratka, vrnil bi se na prejšnje, vzbudili zaostritev odnosov z Jugoslavijo.

Nasprotniki Osima dobro vedo, da je sporazume o dokončnosti meja potrdila EGS, da so se pozitivno izrekle velesile (od ZDA do SZ) in da jih bo parlament ratificiral neglede na pomisleke Lorisa Fortune, za katerega se ob tej priliki ne ve, ali poslušna socialistično ali radikalno stranko. Saj je član obeh. Ratificiral jih bo, ker so stranke ustavnega loka že glasovale za sporazum pred enim letom in so tedaj že vedele, kaj vsebuje.

Ratificirale ga bodo tudi zato, ker je sporazum dober in ker učinkuje pozitivno, tako na politični, kot na gospodarski plati. Ne pozabimo, končno, da je Italija v hudi gospodarski krizi in da je Trst ne čuti tako hudo prav zaradi jugoslovskega zaledja, odprte meje in gospodarskega sodelovanje ob njej.

Nasprotniki Osima, se pravi nasprotniki prijateljstva med Italijo in Jugoslavijo, so pa vendarle storili demokratičnemu Trstu veliko uslugo. Sneli so svoje krinke in se pokazali v pravi luči. Ljudje sedaj vedo, kdo bi rad še naprej ribaril v kalnem in ščuval ob tej meji.

Poglejmo jih, kdo so, in se vprašajmo, ali niso kdaj tudi navjni slovenski volilci

kazali za koga svoje simpatije. Gianni Giuricin, Piccolo, Lega nazionale, Istrska begunska zveza, prof. Gabrielli in odv. Sardos Albertini gotovo niso nikoli bili prijatelji Slovencev in tudi niso skrivali svoje mrznje do nas. Toda tu najdemo tudi liberalce, ki so se nam od časa do časa nasmihali in jim je kdo tudi nasedal. Pa radikalce Marca Pannelle in Giulia Ercolessija, ki se tudi sedaj širokoustijo z našimi pravicami in svariijo pred raznarodovanjem slovenskih vasi na Krasu. Pa jih ne skrbi raznarodovanje, ki bi prihajalo iz večinskega naroda, pač pa nevarnost "balkanizacije", češ do bi Slovence na Krasu raznarodovalo, če bi nekaj kilometrov stran v industrijski coni delali jugoslovanski (srbski, slovenski ali bosanski) delavci. Majko mila, kako globoko padajo ti lažni prijatelji manjšin!

Zadržanje radikalcev naj bo vsekakor dobra lekcija tistim redkim (a vseeno jih je nekaj sto), ki so v naših vaseh prečrtali na volitvah znak pesti z vrtnico. Zdej vedo, komu so zaupali svoj glas in zakaj.

Naj to vedo, kajti gotovo je, da se bodo pojavili na prihodnjih volitvah, čeprav v družbi Lege nazionale, in spet snubili naivneže, ki verjamejo gladovnim stavkam rimskega eksibicionista ali leporečju njegovih tržaških epigonov.

"Slovenski delovni ljudje" in "Piccolo"

Čujte, čujte! Naj vesta zemlja in nebo, da se je oglasil nič manj kot sindikat "slovenskih delovnih ljudi v Italiji", ki je po številčnosti in važnosti drugi samo kitajskim sindikatom, ki štejejo nekaj nad 30 milijonov članov. In kdo se je za SDLI oglasil? Nič manj kot prototip sindikalista po-meri za Slovensko skupnost in radio Trst A - Boris Gombač. V znanem slovenski manjšini tako "naklonjenem" in "naprednem" dnevniku "Il Piccolo" je poleg pozivov Lege nazionale, raznih izmečkov desničarske konstituante in istrskih beguncev objavil svoje nasprotovanje prosti coni na meji med Italijo in Jugoslavijo.

Tako je tudi delček SSk prispeval s svojim lončkom kampaniji skrajne tržaške šovinistično-iredentistične desnice proti ratifikaciji osimskega dogovora. Morda je Gombač in tisti, ki ga podpira, mislil, da se bo iz tega lončka 40 tisoč podpisov nacedilo kaj glasov na prihodnjih volitvah. Hvala Bogu, da imamo take sindikaliste na svetu. Slovenska manjšina bo v primeru njihove zmage nad demokratično javnostjo prejela vse pravice in nemoteno zaživela v svoje "bantustanu".

Če se vsi Slovenci še niste vpisali v SDLI, pohitite, mesta je dovolj za vse. Prijavnice pa lahko pošljete na "Piccolo", sosednje urade Lege nazionale ali na Trst A. Pohitite, da ne bo Boris Gombač sam samcat branil preko "Piccola" (Mladike in Zaliva) koristi in blagra naroda našega. Amen.

Ob parlamentarni razpravi o varčevalnih ukrepih vlade

(Nadaljevanje s 1. strani)

smemo računati samo delavskih plač, kakor morda misli človek s ceste. Delovna sila je v Italiji draga, ker prejema italijanski delavec komaj 40% vsote, ki se zanj potroši. Ostalih 60% vsote požre država z davki in socialnimi dajatvami, iz katerih pa se ne ustvarja učinkovit sistem socialnega skrbstva in družbene varnosti. Nasprotno, miriada ustanov, ki naj za to skrbijo, požirajo po svoje še dodatne milijarde iz državnih skladov in tako tudi posredno učinkujejo na gospodarsko krizo.

Varčevanje s ceno delovne sile torej ne pomeni samo odtrgovanje od mezde, pač pa tudi spremembo socialnega sistema in krčenje tistih 60%, ki predstavljajo danes najhujše socialno breme. Vračamo se, skratka, k načelu, naj vendar plača tudi tisti, ki kaj ima pod palcem.

Krščanska demokracija priznava, da je treba uravnesiti plačilno bilanco, vendar misli pri tem na znižanje potrošnje. Že res, da morda pojemo preveč mesa ali porabimo prevelike količine petrolejskih derivatov. Je pa tudi res, da je mogoče uravnesiti plačilno bilanco predvsem z odpravo obstoječih protislovij. Deficit iz kmetijstva je naravnost sramoten za državo, ki ima idealne pogoje za kmetijski razvoj. Italija bi lahko izvažala kmetijske pridelke, v resnici pa uvažava vse (od mesa do oljčnega olja, od zelenjave do žita, od krme do rib) iz tujine in to drago plačuje. Obnova in industrializacija kmetijstva so, po našem mnenju, ena izmed poti, ki vodijo v nov razvojni model. Če je za to treba stopiti tudi na prste dovčerašnjim privilegirancem, nič ne de. Toda za to je potrebna vlada, ki naj uživa širšo podporo ljudi, ne pa enobavno demokrščansko vlado, kot je sedanja.

Komunisti bomo v parlamentu in povsod, kjer soodločamo, vplivali na spremembo ali popravljenje ukrepov. Toda vsak mora tudi vedeti, da je sprememba razvojnega modela v Italiji, se pravi globoka družbeno politična sprememba, za katero se vendarle tudi spleča nekaj žrtvovati ali stiskati pas za nekaj let, možna samo ob splošni mobilizaciji delovnih ljudi. Njihov pritisk, njihov boj je najboljše jamstvo, da se bodo stvari spremenile v pravilno smer.

V nasprotnem primeru pa bodo odpo-vedim sledile prazne obljube, temu nova kriza in ljudska jeza. Morda krščanska demokracija računa prav na to, v upanju, da bi se srd zrušil na levico. V resnici pa dela račune brez krčmarja. Če bi se morala kriza ponoviti v še hujših oblikah bi se ne zrušila ljudska podpora levici, pač pa bi bil v nevarnosti celotni demokratični sistem.

Vprašanje senatorke Jelke Gerbec ministru za šolstvo

Kdaj bo ustanovljen slovenski oddelek na industrijskem tehničnem zavodu v Trstu?

Senatorica Jelka Gerbec je naslovila ministru za šolstvo vprašanje v zvezi z zahtevo po ustanovitvi slovenskega oddelka na industrijskem strokovnem zavodu "Volta" v Trstu. Zadevno vprašanje sta podpisala tudi senatorja Silvano Bacicchi in Valerio Bonazzolo Ruhl.

V vprašanju je med drugim rečeno, da ministrstvo za šolstvo tudi letos ni poskrbelo za uvedbo slovenskega oddelka v sklopu industrijskega tehničnega zavoda "Volta", čeprav je bilo to sklenjeno že pred več leti in kljub temu, da je tržaška pokrajina že dala na razpolago ustrezne

prostore. Zaradi tega bi bilo prav, je poudarjeno v omenjenem vprašanju, da bi minister že sedaj povedal, če imajo oblasti namen, da v prihodnjem šolskem letu končno ustanovijo oddelek s slovenskim učnim jezikom, kjer bi se slovenski dijaki izpopolnjevali v svojem materinem jeziku. Dalje je v vprašanju podčrtano, da bi slovenski industrijski tehnični zavod v Trstu pripomogel k uveljavitvi pravic slovenske manjšine v Italiji ter odpravil eno izmed krivic, ki jih morajo Slovenci — toliko let po porazu fašističnega režima, ki je slovenski narod zatiral in ga skušal z nasiljem asimilirati — še vedno prenašati.

Kaj se je skrivalo za sporno učilnico pri Domju

Na samem začetku letošnjega šolskega leta je pri Domju nastal spor zaradi ene učilnice. Nekateri nestrpneži in nepopoljšljivi nacionalisti in šovinisti so zagnali vik in krik proti slovenski šoli, proti občinski upravi v Dolini in seveda proti Slovincem nasplošno. Razplet dogodkov je kmalu pokazal, da je bila to le pretveza. Kaj se je v resnici skrivalo za vsem tem objasnjuje dolgoletni župan občine Dolina in sedanjji deželni svetovalec Dušan Lovriha, ki je na prošnjo našega uredništva napisal naslednji sestavek:

Nacionalistična nestrpnost proti slovenski šoli pri Domju in poskus kampanje proti Slovincem in občinski upravi v Dolini se je podela potem, ko je bil dosežen sporazum med šolniki, starši otrok in občinsko upravo.

Sporna točka, kot je znano, je bila ena učilnica v pritličju šolskega poslopja, kjer so prostori slovenske osnovne šole s celodnevniim poukom. Znano je tudi, da po zakonu šole s celodnevniim poukom morajo imeti na razpolago več učilnic odnosno prostorov kot navadne šole. Prav zaradi tega sporna učilnica pripada slovenski šoli. Nekateri učitelji italijanske osnovne šole, ki je nameščena v prvem nadstropju istega poslopja pa niso upoštevali posebnosti slovenske šole in so si hoteli učilnico enostavno prisvojiti z izgovorom, da ima njihova šola večje število učencev.

Pomanjkanje učilnic ni nobena novost za italijansko državo, tako tudi ne za mesto Trst. Povsod, kjer se to dogaja, se učenci odnosno dijaki, starši, družbene in politične sile mobilizirajo upravičeno in od oblasti, od odgovornih činiteljev zahtevajo ustrezno rešitev, ki je često počasna in največkrat začasna ter z uvedbo dveh izmen. Nasprotno, v dolinski občini ta problem ni obstojal ne za

slovensko in ne za italijansko šolo. Vsak posamezni razred je imel svojo učilnico in pouk se je vršil samo v dopoldanskih urah. In tako je tudi sedaj.

Zakaj pa je do spora sploh prišlo? Zato, ker italijanski nacionalisti in šovinisti

ne mirujejo. Upoštevat pa je treba tudi dejstvo, da nekateri starši otrok italijanske šole — in tudi nekateri šolniki — nekako zavirljivo gledajo na slovensko šolo s celodnevniim poukom, ker ta šola v resnici uživa nekatere ugodnosti. Seveda, bolje bi bilo, če bi italijanski demokrati, starši otrok, in šolniki razumeli in upoštevali dejstvo, da je slovenska šola, povsod kjer obstoja v zamejstvu, manjšinska šola in kot taka stalno ogrožena in pod nenehnim pritiskom in ne obratno, kakor bi nekateri skušali dokazovati.

Slovenci si želimo, da bi vse tako slovenske kot italijanske šole imele celodnevni pouk in s tem na razpolago dovolj učilnic, telovadnice, učila in druge učne pripomočke, pa tudi vodstveno avtonomijo in demokracijo na šolah. Vse to in mnogo drugega pa ni odvisno od nas Slovencev temveč od enotne borbe Slovencev in Italijanov. Zato pripominjamo, da so tisti, ki so se zavestno ali nezavestno, zagnali proti slovenski šoli pri Domju in proti Slovincem na splošno ter proti demokratični občinski upravi v Dolini — grešili. Na tak način ni mogoče reševati nobenega vprašanja. Njihovo zgrešeno stališče so takoj zgrabili v roke nepopoljšljivi nacionalisti in šovinisti iz desničarskih krogov. Nepomebno vprašanje ene učilnice so skušali spremeniti v večjo politično afero ter povzročiti spor med Slovenci in Italijani.

Toda nestrpneži so se hitro izdali in sami povedali, kaj hočejo. Organizirali so delegacije, ki so protestirale na županstvu v Dolini. Za vodilce delegacij ni bila več učilnica poglaviti predmet, temveč jih je predvsem skrbelo, da bi vsi člani delegacije na županstvu podpisali peticijo za tako imenovano integralno pravo.

Tako je postalo vsem jasno, kaj se je skrivalo za sporno učilnico.

Vsekakor stalna budnost vseh demokratičnih sil ne bo nikoli odveč.

DUŠAN LOVRIHA

Cuffaro: «Osimski sporazum je izhodiščna točka»

"Osimski sporazum ustvarja pogoje za ugodno rešitev vprašanj narodnih manjšin in upamo, da bo sedaj vlada izpolnila svoje obveze ter oblikovala stvarne predloge za zaščito pravic Slovencev v Italiji". To izjavo je dal poslanec Antonino Cuffaro rimski dopisnici "Primorskega dnevnika".

V članku, ki je bil objavljen v "Primorskem dnevniku" dne 11. t.m. dopisnica Candida Curzi zapisala tudi naslednje:

"Poslanec Cuffaro je te dni intenzivno zaseden z obravnavanjem osimskega dogovora v posameznih komisijah poslanske zbornice. Vračal se je s seje komisije za industrijska vprašanja, ki je (po komisiji

za prevoze) odobrila, dejansko soglasno, omenjene sporazume. Proti so glasovali, kot običajno, misovci. Edinole demokrščanski poslanec Tombesi iz Trsta ni bil prisoten na seji komisije za prevoze, katere član je. Tako se je izognil zadregi glasovanja, pač pa je šel na sejo komisije za industrijo (kjer nima pravice do glasovanja) ter polemiziral s pobudo industrijske cone na Krasu, sicer pa tudi s sporazumi v celoti.

Komisija za prevoze, kateri predseduje komunist Libertini, je odobrila sporazum (torej priporočila parlamentu ratifikacijo), razprava pa se je vrtela okoli vprašanj izvajanja tistih delov dogovora, ki se tičejo tržaškega pristanišča in prometnih zvez. Še poseb je so poudarili koristnost avtocestnih povezav z gospodarskim za-

Vljudno vabimo tiste naročnike DELA, ki še niso poravnali naročnine za leto 1976, naj to store čimprej. Vse dosedanje naročnike vabimo, naj vpišejo naročnino za leto 1977.

(Nadaljevanje na 12. strani)

Ob preštevanju narodnostnih manjšin

Avstrija na razpotju

Četudi je bila dozdej dovolj jasno in prepričljivo razkrinkana prava namera treh avstrijskih strank, ki so v parlamentu sprejele dva protimanjšinska zakona, je vendarle potrebno spet in spet pribijati nekaj bistvenih in neusmiljenih dejstev.

Avstrija je bila priznana po drugi svetovni vojni kot žrtev fašizma, pa je zato bila obnovljena kot neodvisna in nevtralna država. Obnovljena pa je bila v starih mejah. Tako je slovenski in hrvaški živelj ostal v okviru avstrijske države.

Obnovitev neodvisne Avstrije pa je bila pogojena z dvema jasnima pogojema: prvič, onemogočiti, da bi se v njej vnovič pojavila nevarnost oživitve nacizma in s tem težnje po novem anšlusu; drugič, zagotoviti nenemškemu delu prebivalstva, koroškimi Slovincem in gradiščanskim Hrvatom, jamstva za njihovo popolno narodnostno zaščito pred navalom germa-

nizacije. Te jasne pogoje vsebuje avstrijska državna pogodba, ki je neizogljni temelj avstrijske neodvisnosti.

Avstrija je državno pogodbo sprejela in je tako postala temelj njene ustavne ureditve.

Pa vendar Avstrija ves povojni čas ni izpolnila vrsto bistvenih določil državne pogodbe. Ni izpolnila zlasti tistih členov, ki zahtevajo izkorenitev sleherne sledi in ostankov nacizma iz vsega gospodarskega, družbenega in političnega življenja Avstrije. Prav v tem je treba iskati korenine vsega, kar danes kaže avstrijska stvarnost. V tem tiči tudi poglavitni vzrok, zakaj Avstrija vse do danes ni izpolnila določil sedmega člena državne pogodbe, ki zadevajo pravice in položaj koroških Slovincem in gradiščanskih Hrvatov.

Pojav obeh zakonov, ki ciljata na revizijo državne pogodbe prav z napadom na njen sedmi člen, označuje povsem določeno stopnjo, do katere je prišla prevlada nacionalističnih sil v avstrijskem notranjem življenju, še posebej pa na Koroškem, ki so se jim postopno uklonile vse obstoječe meščanske stranke v Avstriji. Niti tega postopnega procesa oživljanja in krepitev desničarskih neonacističnih sil segajo prav na začetke obnovljene avstrijske suverenosti na temelju državne pogodbe. Ena bistvena značilnost se odkriva v tem procesu, ta, da nacionalistične sile, skrite pod streho Heimatdiensta, s protiučustavnimi sredstvi, z rušenjem in kršenjem same notranje zakonodaje krčijo sebi pot k nadvladi nad avstrijskim političnim življenjem. Kaj drugega kot to pomeni napad na zakona o dvojezičnem šolstvu leta 1958, ali pa napad na zakon o dvojezičnih krajevnih napisih leta 1972 in zdaj koncentriran napad na celoten sedmi člen avstrijske državne pogodbe?

LE KAJ NAJ STORIM

*Udaril sem v mizo,
pa ste rekli, da je bilo preglasno.
Izrekel sem odkrito besedo,
pa ste rekli, da je bila preresnična.
Povedal sem vam, da sem tu,
pa ste rekli, da lažem.*

*Le kaj naj storim?
Ali naj se spet za desetletja
zakopljem vase in dušim
svojo besedo in tajim svoj izvor?*

*Ali naj pustim,
da mi do konca scefrajo jezik
in ga steptajo v zemljo,
iz katere je zrasel?*

NE!

*Tu sem in tu bom ostal
in se postavil med vaše
mesijanske račune!*

ANDREJ KOKOT
(Koroška)

Novo spominsko obeležje na Robežu. Prejšnje obeležje na istem mestu so neonacisti razstrelili

Avstrijske politične sile, ki nosijo odgovornost za povojni razvoj Avstrije, niso samo pokazale slabost in nedejavnost, pred rušilnim delovanjem prebujajočega se neonacizma, pač pa so bile same, ena bolj, druga manj, v večjem ali manjšem delu svojega političnega organizma, prepojene z enakimi ali podobnimi nacionalističnimi idejami in smotri. Prav zato so vse povojne vlade ali ostajale nedejavne ali pa so dobrohotno dopuščale ne le izigravanje sedmega člena, pač pa očitno kršenje še vseh drugih bistvenih določil državne pogodbe. Odkod sicer dopuščanje rovarjenja in natolcevanja proti neuvrščeni Jugoslaviji kot članici Združenih narodov, kar državna pogodba prepoveduje? Odkod nemoteno in nekaznovano rušenje in skrunitev partizanskih spomenikov, se pravi spomenikov pripadnikov protifašističnih sil, kar državna pogodba prav tako prepoveduje in celo nalaga Avstriji dolžnost, vse te spomenike varovati in ohranjati. Odkod dopuščanje očitnih pohleptov po delih ozemlja sosedne države, kot ga neprikrito izraža znani spomenik "izgubljenim" avstrijskim mestom Mariboru, Ptuj, Celju, Brežicam, ki še danes stoji v Gradcu. Odkod dopuščanje, da se na Koroškem in drugod pri belem dnevu pojavljajo na sprevodih in nacionalističnih manifestacijah pripadniki hitlerjevskih nacističnih odredov, kar bi bila Avstrija po državni pogodbi že od vsega začetka dolžna onemogočiti.

V tej luči gledano pa ima sedanja protimanjšinska gonja v Avstriji povsem drugačne razsežnosti. Ni osamljen zlasti pa ne naključni pojav. Je očitni izraz teženj, spremeniti notranji red in mednarodni položaj Avstrije kot ji ga določa državna pogodba. Boj proti pravicam manjšine je le sestavni in najbolj na konico postavljeni cilj prebujajočega se neonacizma v Avstriji, še posebej na Koroškem.

Odtod izhaja celotna vsebina sedanjega boja za uspeh preštevanja, ki se je že od

DRAGO KOŠMRLJ
("Komunist", 8.11.1976)

(Nadaljevanje na 12. strani)

Slovenska prosvetna zveza v Trstu je v sodelovanju s prosvetnim društvom Tabor priredila v Prosvetnem domu na Opčinah fotografsko razstavo "Koroški Slovenci v boju za svoje pravice". Slovesnega odprtja razstave se je udeležilo mnogo openskih domačinov. Na slovesnosti je sodeloval moški pevski zbor Tabor, Marko Sosič, član openske dramske skupine, pa je recital priljubljeno poezijo na tematiko boja koroških Slovincem. Od danes dalje je razstava o boju koroških Slovincem odprta v tržaškem Kulturnem domu

France Klopčič:

Ivan Cankar o vlogi delavstva v slovenskem narodnem gibanju

Predavanje v krožku za družbene in politične vede Pinko Tomažič
Kulturni dom v Trstu, 24. oktobra 1976

Letošnje leto je leto proslav stoletnice Cankarjevega rojstva. Že dolgo ni Cankarjeva beseda oziroma misel tako močno in vsepovsod odmevala kakor letos. Marsikaj izpuščenega ali zamujenega smo nadomestili oziroma dohiteli.

Letos je minilo tudi 80 let od ustanovnega kongresa socialnodemokratske stranke na Slovenskem. Te obletnice se pač nismo spomnili, še manj obeležili — azen spominske plošče na ljubljanskem stolpu pred dnevi — dasi je nastanek te stranke pomenil idejnopolični nastop ove družbene sile — razreda delavcev.

Je pač tako, da današnja družba rajši oslavlja osebnosti kakor pa gibanja in krožice. To se pravi, ljudstvo je vzgojeno tako, da vidi raje v osebnosti iz svojih vrst azlago za zgodovinske procese kot pa v abli samem, pozabljajoč, da dejansko godovino tvorijo narodi, tvorijo milijoni in njihova množična, globoko zakoninjena in daljnovidna gibanja, v katerih e posamezniku omogočeno, da razvije oje sposobnosti.

Naj bo torej današnji večer posvečen ako proslavi našega največjega pisatelja n globokega misleca Ivana Cankarja kot oslavlja prve politične stranke slovenskeja delavstva, saj Cankarja ni mogoče očiti od socialne demokracije, a socialnodemokratsko stranko si lahko predstavljamo v celoti le tedaj, če v njej vidimo Cankarja. Zato moje predavanje zajema tisto področje, kjer se stikajo misli in dejanja Ivana Cankarja z dejavnostjo socialne demokracije na tako pomembnem in tedaj ter zdaj perečem področju nacionalnih zadev, nacionalnih idej.

Naslov predavanja se glasi zato: Ivan Cankar o vlogi delavstva v slovenskem narodnem gibanju.

V kratkem predavanju se bom seveda omejil na prikaz najvažnejših Cankarjevih zamisli, zajetih iz njegovih splošnodružbenih in političnih nastopov, ne pa iz njegovih literarno-umetniških del.

Najprej bi se ustavil pri Cankarjevi kandidaturi na listi slovenske socialdemokratske stranke leta 1907 za volitve v dunajski parlament. Na shodu 1. aprila v Ljubljani je odkrito dejal, da se je "z dobro vestjo in z jasnim prepričanjem pridružil socialni demokraciji"; "komur je do prave svobode in do prave kulture, bo storil isto". Kajti "edina stranka, ki zahteva zedinjeno Slovenijo, je socialna demokracija". "Socialnodemokratska stranka je edina vseslovenska stranka". Pri tem je dodal, da so "liberalci in klerikalci že davno pozabili" narodni program Slo-

vencev iz leta oseminštiridesetega. Ta program je obudil *brnski program* socialne demokracije.

Podobno se je izrazil Ivan Cankar leta 1910 v pismu Lojzu Krajgherju:

"V socialno demokracijo me je poleg teoretičnega spoznanja privedlo v prvi vrsti prepričanje, da bo naša narodna prihodnost zagotovljena le tedaj, kadar bo uresničen narodnostni program soc. dem. stranke: popolna narodna avtonomija z vzakonjenim varstvom manjšin".

Cankar se je skliceval na *brnski program* socialne demokracije. Naj na kratko omenim bistvo nacionalnega programa, ki ga je sprejelo vseh šest socialnodemokratskih strank v Avstriji leta 1899 na kongresu v Brnu.

Prva točka tega programa pravi:

"Avstrija naj se preobrazi v demokratsko narodnostno zvezno državo".

V drugi točki beremo:

"Namesto zgodovinskih kronovin se osnujejo samoupravna telesa, ki bodo po narodnostih razmejena in katerih zakonodajo in upravo bodo opravljale narodne zbornice, izvoljene na podlagi splošne, enake in neposredne volilne pravice".

Iz tega je videti, da je šlo za avtonomne pravice vsakega naroda in za federativno ureditev Avstrije.

To je bil tedaj najnaprednejši narodni program v Avstriji, ki je zatiranim narodom v tej monarhiji odpiral perspektivo enakopravnosti in avtonomnega razvoja. Nobena meščanska stranka v Avstriji ni

imela tako načelnega in radikalnega, hkrati realističnega nacionalnega programa kot ga je sprejela socialna demokracija.

Toda gospodujoči krogi nemške buržoazije, plemstva in dinastije niso bili sposobni za "federalizacijo" Avstrije. V gospodarstvu se je začel nov vzpon, kapitalizem se je razvil v višjo etapo, imenovano imperializem, in velesile v Evropi so se pospešeno pripravljale na medsebojno vojno. Avstro-Ogrska si je iskala tržišč in ozemelj na Balkanu, leta 1908 je proglasila Bosno in Hercegovino za anektirano. Ta aneksija ni razburila samo vladajoče kroge v Srbiji, ne samo zastrupljala ozračje v Evropi, temveč je povzročila na jugu monarhije pravo eksplozijo jugoslovanskega, to je zamisli o zedinjevanju jugoslovanskih narodov kot sredstva obrambe pred nemško prevlado, pred zatiranjem socialnega in nacionalnega značaja.

Kaj je v tem položaju storila slovenska socialna demokracija? Sklicala je novembra 1909 konferenco jugoslovanskih socialdemokratskih strank v Ljubljani, kjer je bila poglobitna tema: Socialna demokracija in jugoslovansko vprašanje. Sklepe je zabeležila resolucija, znana kot *tivolska resolucija*.

Etbin Kristan od slovenske in Juraj Demetrovič od hrvatske stranke sta bila glavna pobudnika in ideologa, da se je konferenca izjavila za takšno jugoslovansko, vsebina, ki osuplja še danes.

Predavatelj France Klopčič (na levi) in predsednik krožka "Tomažič" Miloš Kodrič

Cankar o vlogi delavstva

Tako je Etbin Kristan dejal: "Od Prešernove dobe sem velja n.p.r. kot aksiom, da so Slovenci samostojen narod, a jaz si upam trditi: Slovenci niso samostojen narod, temveč odlomek še nekon-solidiranega naroda". "Kot narodni individuum imamo pričakovati smrt. Kaj nam je tu storiti?" In odgovarja: "Logična rešitev narodnega vprašanja s stališča socialne demokracije je: združitev Jugoslovanov v narodno celoto".

Juraj Demetrovič iz Zagreba je govoril o jugoslovanstvu: "ustvariti iz Hrvatov, Srbov, Slovencev in Bolgarov en narod, zediniti ga narodno in kulturno, navdihniti ga z enim političnim ciljem in tako napraviti iz njega političen narod, toda ne v smislu državnega pojma, kakor je pred očmi meščanskim strankam".

Te misli so prišle v resolucijo. V njej je celo takle stavek o skupnem jeziku: Konferenca "zlasti smatra za potrebno sporazumljenje o skupnem narodnem jeziku in pravopisu kot prvem predpogoju popolnega enotnega narodnega življenja Jugoslovanov".

Kakšen naj bi bil ta skupen in enoten jezik, ni rečeno. Lahko predpostavljamo, da slovenščini te vloge ne bi dodelili. Za liberalci, ki so ob koncu preteklega stoletja izjavljali o pripravljenosti Slovencev postati Hrvati — bil je to pisatelj Ivan Tavčar! — je zdaj še vodstvo socialne demokracije okrog Etbina Kristana pristalo, da se slovenski narod žrtvuje za neko bodoče jugoslovanstvo.

Kolikor je bilo socialističnih izobražencev med delavstvom, so vsi ostro nasprotovali *tivolski resoluciji*. To so bili Albin Prepeluh, dr. Henrik Tuma, dr. Anton Dermota in dr. Dragotin Lončar.

Albin Prepeluh je zavrgel vsako "pohrvatenje" in vsak načrt, da Slovenci "postanemo čez noč nekaj povsem novega, takorekoč narod, ki ga še ni." Za delavstvo je nesprijemljivo odpovedati se narodni avtonomiji in zedinjeni Sloveniji.

Dr. Henrik Tuma je zapisal: "Slovenci kot narodnost ne morejo in ne smejo opustiti svojega jezika. Tak postulat je sploh *nonsens* in na sebi je to vprašanje tako naivno, da niti ne spada v resno diskusijo".

Odločno je zavrnil tivolsko resolucijo tudi Ivan Cankar. Storil je to očitno šele nekaj let pozneje, aprila 1913, ko je predaval v Ljubljani na témo "Slovenci in Jugoslovani". Leta 1918 je to resolucijo imenoval za "zaspano".

Predavanje Ivana Cankarja aprila 1913 vsebuje najbolj izdelane zamisli tega genialnega Slovenca in socialista z "znanstvenim spoznanjem", kakor je sam dejal.

Začel je z zmago balkanskih držav v vojni s Turčijo. "Mi Slovenci se odkritosrčno veselimo ob sijajnem razmahu svojih južnih bratov". "Ko je počil na Balkanu prvi strel, se je oglasil njegov odmev v naši najzadnji zakotni vasi". Slovenci so se zavedli, da niso samo Slovenci, temveč "da smo ud velike družine" jugoslovanskih narodov. V vsej ostroti je vstal jugoslovanski problem.

Toda za Cankarja ni jugoslovanstvo nobena priložnost za raznarodovanje posameznih narodov. Jugoslovansko pleme se je že zdavnaj "razcepilo v četrto narodov s četverim čisto samostojnim kulturnim življenjem". Ti narodi "so razdrobljeni v petero držav in pol". Zato je razumljivo "stremenje po sporazumu in zblizanju". To pa je po Cankarju "izključno političen problem". "Kakšno jugoslovansko vprašanje v kulturnem ali celo v jezikovnem smislu zame sploh ne eksistira".

S tem je kategorično zavrgel tivolsko resolucijo iz leta 1909. Namesto njenih predlogov izreka svojega: "Ako pride kdaj do političnega združenja jugoslovanskih narodov — in ne samo moja vroča želja je, temveč tudi moje trdno prepričanje, da do tega združenja res pride — tedaj se to ne more izvršiti drugače, kakor da se združijo enakopravni in enakovredni narodi". In kakšna naj bi bila ta politična združitev? Cankar ima jednat odgovor: "zvezna republika jugoslovanska".

To, kar imamo danes v Jugoslaviji kot socialistično federativno republiko, ustreza idejam in vizijam našega velikega rojaka pred 63 leti.

Cankar prav tako ni pozabil omeniti dveh stvari: da vztraja pri "našem starem narodnem programu, zedinjeni Sloveniji" in da pridemo Slovenci v združeno "zvezno republiko jugoslovansko" s svojim bogastvom, to je s kulturo, ki smo jo povzdignili "tako visoko, da je kras in veselje".

Kakor je poročal ljubljanski policijski ravnatelj, je Cankar rekel na predavanju tudi: "Pustimo Avstrijo v njenem lastnem dreku".

Tako se nam odkriva docela jaseen program Ivana Cankarja in njegovega kroga o prihodnosti slovenskega naroda.

Predaval je v socialnodemokratski Splošni delavski zvezi "Vzajemnost". Nikjer drugje Cankar ne bi mogel najti organizatorjev in poslušalcev. Samo delavsko društvo je nudilo Cankarju tribuno.

Deželna vlada je seveda "Vzajemnost" razpustila, a zoper predavatelja sprožila preiskavo.

Prišla je prva svetovna vojna. Namesto hitrih zmag so se armade vkopale v strelske rove in obsipavale s smrtonosnimi izstrelki. V zaledju je zavladalo veliko pomanjkanje. Februarja 1917 pade carizem v Rusiji, a oktobra pride na oblast boljševiška partija z Leninom na čelu. Nova sovjetska vlada ponudi mir vsem vojskujočim državam, izroči zemljo kmetom in uvede delavsko kontrolo v podjetjih.

Decembra 1917 zbor slovenske socialdemokratske stranke v Ljubljani pozdravlja zmago ruske revolucije, se izreče za obnovitev "svetovne internacionale" in sprejme programsko zahtevo: samoodločba narodov.

Ivan Cankar se leta 1918 ponovno javlja kot tribun slovenskega naroda. Dvakrat predava: 20. aprila v Trstu in 1. junija v Ljubljani, obakrat v delavskih društvih, v Ljudskem odru in v Svobodi.

"Prijetelji, Tržačani!... Pozdravljeni!" je začel Cankar prvo predavanje, o kate-

rem ste verjetno imeli letos možnost, da se v vas obnovijo njegove ideje. V njem in v polemiki po predavanju je Cankar razodel neskončno zaupanje v narod in njegovo prihodnost ter izrekel znamenite besede: "Nikakor nisem pozabil, da je delavstvo tista skala, na katero bomo gradili Slovenci svoj boljši dom". Kako preroške besede! Ob tej priložnosti je tudi dejal o jugoslovanski državi, kar navadno ne citirajo: "...da se v tistem hipu, ko se otresem političnega jereobstva, odrešimo tudi gospostva tujega kapitala". Ta misel nakazuje perspektivo protikapitalistične revolucije.

V drugem predavanju 1. junija je pravkar omenjeno misel o vlogi delavstva v prihodnjih dogajanjih še enkrat poudaril: "Na meni, na mojih plečih, na plečih delavca-proletarca, sloni bodočnost slovenskega naroda, naroda-proletarca!"

Bil sem dijak in prišel iz rudarskega Zagorja študirat v Ljubljani, pa sem hitel v Mestni dom poslušat Cankarja. Videl sem ga prvič in zadnjič. Njegove besede so legale v naše duše, zlasti nas mladih, ki smo brali njegovo "Belo krizantemo" in njegove "Podobe iz sanj" ter delili z njim kopiranje po novem in boljšem življenju v tistem grozotnem vojnem času.

"Jaz verujem v družbo svobodnih narodov" — je govoril Cankar v Trstu. In v svojih spoznanjih, ki so jih obogatile spremembe med vojno, si je Cankar predstavljal bodočo družino narodov kot družino v socializmu. Pa tudi o socializmu mu je teoretično spoznanje narekovalo znameniti izrek:

"Temeljna načela socializma in zadnji cilji njegovi so last vseh narodov; toda pota, ki vodijo do teh ciljev, si more začrtati le vsak narod zase, po svoji osebnosti, po svojih domačih gospodarskih, političnih in kulturnih razmerah".

Ta izrek priča, da je bil Ivan Cankar globok socialni mislec, kar včasih podcenjujemo.

Poznamo podoben izrek o različnih poteh v socializem, ki ga je zapisal Lenin dve leti poprej, 1916:

"Vsi narodi bodo prišli k socializmu, to je neizogibno, toda prišli ne bodo povsem enako, vsak bo vnašal svojevrstnost v to ali ono obliko demokracije, v to ali ono raznoterost diktature proletariata, v ta ali oni tempo socialističnih preobrazb raznih strani družbenega življenja".

Ne da bi vedela za misli drug drugega, sta Lenin in Cankar izoblikovala enako postavko prehoda v socializem. Dva genija, vsak po svoje bogat, sta prišla do istega spoznanja. Njuna načela so še danes pereča in vedno bolj prodorna.

Bilo bi zmotno po vsem tem, kar sem govoril o Cankarju, ustvariti si mnenje, da je bil Ivan Cankar edini, osamljen, ki v puščavi kliče brez odmeva. V delavskih vrstah so tedaj delovali talentirani samorastniki in prenikavi intelektualci, ki sem jih že naštel. Velikan med njimi je bil dr. Henrik Tuma, primorski rojak, v mladih letih narodnjak, nato socialdemokrat. Poznejši dogodki so ga pripeljali v tabor komunizma.

Cankar o vlogi delavstva

O teoretični moči Henrika Tume lahko sodimo po mislih, ki jih je zabeležil oktobra 1914, ko je vojna trajala komaj par mesecev in ni bilo lahko določiti stališča. Objavil jih je v "Naših zapiskih".

Prvo spoznanje je bilo: "...podlaga in ves razvoj socialne demokracije k bistvenemu internacionalizmu (je) v tem, da postane vsaka narodnost avtonomna v kulturnem in političnem oziru".

Drugo spoznanje se nanaša na jugoslovansko vprašanje, ki ga je "precizirala" slovenska socialna demokracija: "...tudi danes ob vojni ne more spreminjati svoje ga stališča".

Obe spoznanji sta nedvosmiselni. Izrečeni v prvih mesecih vojne, ko se še ni polegel avstrijski hura-patriotizem, sta pomenili pogumno dejanje.

Tretje spoznanje zadeva vprašanje same delavske stranke in internacionale: "Izid vojne ustvari za gotovo docela nov gospodarski, političen in socialen položaj. Tudi socialna demokracija morala bo revidirati svoje delo, morala postaviti novih ciljev, po njih urediti svojo taktiko. Kar danes čutimo vsi, je to, da mora na zrušeninah starega nastati nova še večja stavba solidarnosti delavstva - aktivnejša internacionala".

Kakor vemo iz zgodovine, socialna demokracija po prvi vojni ni revidirala svojega dela, niti si ni postavila novih ciljev. Zato je prišlo do ustanavljanja novih delavskih strank, komunističnih, in do ustanovitve nove aktivnejše Komunistične internacionale. Tuma je bil v vrstah te nove stranke.

S tem v zvezi naj navedem še en zapisek Henrika Tume v "Zarji", delavskem listu, februarja 1912, ko je kritično razmišljal o slabostih socialne demokracije, ki se je odrekla brnskega nacionalnega programa.

"Priznavam, da utegne priti moderna socialnodemokratska stranka, ki ne bo delavska in ne marksistična, ne bo več revolucionarna, ampak le napredna, ne bo več internacionalna, ampak tudi nacionalna in bogsigavdi kaj še vse..."

Cankar in Tuma sta izrekala misli, ki so segale daleč v prihodnost. Te misli so presegle tedanjo socialno demokracijo in zato v njih lahko vidimo pojasnilo, zakaj na Slovenskem socialna demokracija ni imela prihodnosti, medtem ko je komunizem osvojil najprej delavski razred, nato pritegnil še druge delovne sloje, da bi potem v Osvobodilni fronti združil pretežni del slovenskega naroda in ga povedel v narodno osvobodilno borbo in zmagovito socialistično revolucijo. Oba naša misleca sta zastopala ideje, ki so se uresničile. V tem je največje zadoščenje, ki ga more doživeti mislec in vodja.

Slovensko meščanstvo v obravnavnem razdobju ni imelo podobnih prodornih mislecev, ki bi znali se poglobiti v stvarnost, spoznati, kam vodi razvoj in temu ustrezno izdelati politični program. Slovensko meščanstvo je bilo v teoretičnem pogledu siromašno in jalovo.

Nekaj racionalnega posluha za novo je imel dr. Janez Krek, ki je na Slovensko prinesel krščanski socializem. Toda

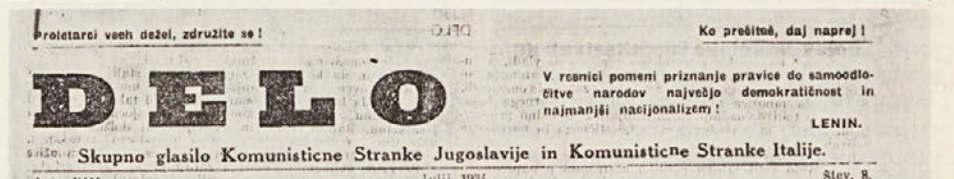
krščanski socializem je bil preslab, da bi zmogel v težavnih in viharnih časih, ki so divjali po Evropi, pripeljati slovenski narod do svobode, socialne in nacionalne. Tu ni priložnost za nadaljnje analize, naj za ilustracijo navedem le detalj. Krek je izoblikoval geslo: Delu slava, delu čast! Slovenski komunisti pa so leta 1922 uvedli pozdrav za borbe protifašistične vojaške organizacije: Delu čast in oblast! Razlika od Krekovega gesla je v eni besedi: oblast. Za, za oblast je šlo in gre, ne samo za čast. Razlika je torej bistvena, velikanska.

Mimogrede rečeno, avtor zadnjega pozdrava je bil Franjo Vulč-Vladar, rojen v Čezsoči, trgovski pomočnik in Sokol v Trstu pred prvo svetovno vojno, vojni ujetnik v Rusiji, bорец в Dobrudži in na solunski fronti proti Avstriji, po vojni pa komunist. Leta 1926 so ga ubili v beograjski Glavnjači. Franjo Vulč je vzor zavednega Slovenca, ki je že pred več kot 50 leti našel pot od nacionalizma k delavskemu gibanju in žitvoval življenje za komunizem.

Po prvi svetovni vojni je reševanje slovenskega nacionalnega vprašanja vedno bolj postajalo naloga delavskega razreda, kakor je daljnovidno ali, recimo, preroško predvideval Ivan Cankar. Meščanstvo ni bilo sposobno za praktično rešitev, čeprav je prišlo na oblast; tudi ni znalo osmisлити novega položaja in najti teoretičnega zaključka neke rešitve.

Delavstvo je to nalogo rešilo v prvi polovici dvajsetih let tako teoretično kot politično. Komunistična partija je znala presaditi marksizem na domača slovenska tla. K načelu samoodločbe za slovenski narod, vstevši pravico da ocepitve od obstoječih držav, se je pridružilo načelo o zedinjeni Sloveniji, to je o pravici Slovencev, da se združijo v svoji državi. Rodilo se je geslo: Za svobodno in zedinjeno Slovenijo!

Med protagonisti teh novih idej naj omenim Dragotina Gustinčiča s Krasa, ki je deloval pretežno v jugoslovanski Sloveniji, in Vladimirja Martelanca iz Trsta, ki je deloval v Italiji. Oba sta imela velike,

Komunistično gibanje kaže pot do osvoboditve in združitve slovenskega naroda! Doli z narodnim zatiranjem! Doli s punktastvom!

Od imperijalistov podjarinjeni in razsekani slovenski narod postaja ponovno predmet imperijalističnih, apolitov kraških kmetov, čimbi se nasprotstva držav v Srednji Evropi in Balkanu zaostrejuje. To nam pričajo povečana propagandna velesrbstva imperijalizma, za takozvano »Jugoslovansko idejo«, s katero se obračajo do Slovencev v Italiji in Avstriji, to nam dokazuje zakulisno metatenjenje velesrbkega fašizma z nemškimi fašizmom, kakor tudi prvi sicer se rabi in oskudni, neinovativnega fašizma, ki tu s pomočjo Italije iz usode slovenskega naroda pod Jugoslavijo zase radi kovati politični kapital.

Vsled izdajstva, ki ga voditelji slovenskih meščanskih strank in slovenski socialfašisti nad slovenskim narodom vršijo s tem, da njih večina odkrito stoji v službi velesrbkega imperijalizma, med njimi tudi tisti, ki se ogrevajo sicer za federativno ureditev Jugoslavije, ali pa tisti meščanski krogi, ki podpirajo avstrijski in italijanski fašizem ali pa mu delajo tlako, je tako izgledalo, kakor da bi težnje slovenskega naroda po osvoboditvi in združitvi zapet postale pien solzavih raz različnih domoljubov in krepuljev okoliških fašizmov in imperijalizmov.

V ta vuzel spletk, lažnjavstva in petolizništva, punktastih uslonemškanskih predsodkov in brezizglednosti, pohlepnosti in dobičakarstnosti pa je z vso silo udarila jasna in odločna beseda tistega, ki si je postavil za nalogo, da napravi konec kapitalističnemu gospodarstvu in da postavi svet na druge, pravičnejše temelje, da napravi konec vsemu in vsakemu gospodarskemu izkoriščanju in vsakemu narodnemu zatiranju.

Za ta cilj se bori delavski razred pod vodstvom mednarodnega Komunističnega gibanja. Komunistična stranka, ki se na ozemlju Slovenije borijo za stvaritev tega cilja, in ki so se je tudi dotoljati načelno borile za zahteve slovenskega naroda.

IZJAVA

Komunistične Stranke Jugoslavije, Komunistične Stranke Italije in Komunistične Stranke Avstrije k slovenskemu vprašanju.

Z nasilno delitvijo slovenskega naroda med dvoje »zmagovalnih«¹ držav, med Jugoslavijo in Italijo, ob istočasni prepustitvi dela Slovencev Avstriji, so slovenske države postale pozorišča nacionalno-revolucionarnega boja slovenskih ljudskih množic, kakor tudi tla naporitih imperijalističnih spletk in luknjarij, ki so v zvezi s pripravami za novo vojno. V približajoči se dobi revolucije in vojn, slovensko vprašanje lahko postane drvilgalo osvobodilne revolucije delavcev in kmetov, ali pa onodje imperijalistične protirevolucije. Vsled tega smatrajo Komunistične Stranke Jugoslavije, Italije in Avstrije potrebnimi, da izjavijo njihovo skupno stališče k slovenskemu vprašanju.

Komunistične Stranke Jugoslavije, Italije in Avstrije izjavljajo, da ina proletarijat imenovanih treh držav, ravno nasprotno. Kakor buržoazija, v slovenskem vprašanju enake skoge interese, kateri se z interesi zatiranega slovenskega naroda popolnoma strinjajo. Skupno stališče komunističnih strank vseh treh držav v slovenskem vprašanju, je sledeče:

1) Vse tri stranke se brez pridržka izkazujejo za pravico samoodločbe slovenskega naroda do ocepitve od imperijalističnih držav Jugoslavije, Italije in Avstrije, ki točasno slovenski narod zatirajo. Isto pravico za samoodločitev priznavajo tudi vseni ostalim narodom in narodnim manjšinam (Irlantom, Italijanom, Nemcem), ki na slovenskem jezikovnem ozemlju prelivajo.

2) Z ozirom na to, da je slovenski narod že pred svetovno vojno žvel razkasan v Avstriji, na Ogrskem in v Italiji, da je že leta stremel po osvoboditvi in združitvi vseh njegovih delov, da je bil po svetovni vojni potom imperijalističnih

naroda so smatralo za svojo programatično dolžnost, da k slovenskemu vprašanju jasno opredelijo svoje stališče. To je storjeno z izjavo prizadelih treh Komunističnih strank Jugoslavije, Italije in Avstrije. V tej izjavi ni podano samo načelno stališče ki ga komunistično gibanje teh treh držav zavzema do slovenskega vprašanja, temveč, je jasno in odkrito podan tudi način, kako je slovenskemu narodu mogoče osvoboditi svojo težnjo ter se ravnatvsko jasno in nedvoumno odločeno znanje slovenskih in drugih komunistov v boju za pravilno in končnovaljavno rešitev slovenskega vprašanja.

Izjava treh strank, ki jo priučamo kot celoto v dodatku, je zgodovinski dokument. Pred njo se razprši sluherno imperijalistično stališčenje pa nasilno še tako sluhno zavito v glas »jugoslovansko«, ali občajuji od drugih strani. Ona ne dopušta zamotanj in dvojnih izhodov, s punktastvom obojejujivo skrivaj za domoljubarske izraze kakoga slovenskega fašizma ali pasivnega čakanja prekriznih rok.

Tako jasnega in odkritega programa za rešitev slovenskega narodnega vprašanja še doslej ni bilo. Tako odkrito iskreno zgovor, lahko je gibanje, ki ne znanstveno imperijalističnih težnje, samo razred, ki ne pozna zatiranja, samo stranka, ki ima na svoji zastavi zapisano zapisan bbi za svobodno vseh narodov.

Kakor je naloga komunistov, da na podlagi te izjave zamedijo nepopravljiv boj za skupno izvedbo izvedbe zatiranega naroda, da zberejo v enotno fronto vso za boj pripravljeno množico slovenskega naroda, ravnatvsko se postavlja naloga sodelovanja in podpiranja tega boja, vstopanja v enotno fronto revolucionarnega gibanja tudi vsem tistim, ki proti imperijalizmu in fašizmu niso suino v besedah in ki jim nacionalna usoda, slovenskega naroda ni samo prazno čvakanje. Brez boja ni zmage, brez zmage ni svobode

nitrovnih pogodb maslno še bolj razkasan, z ozirom na to, da ga sedaj srbška, italijanska in avstrijska fašistična buržoazija narodno zatira in razkazuje, kakor tudi jugoslovansko buržoazijo in plebs, se KSJ, KSI in KSA potvorno zdi, njihovo glavno geslo samoodločbe do ocepitve od vpoletv prihajajočih držav, nopolpoliti in dolobiti z geslom boja za združitve slovenskega naroda. Komunistične stranke vseh treh dežel izjavljajo, da bodo revolucionarni boj slovenskega naroda za njihovo osvoboditve in združitve brezpogojno podpirale in da se bodo za uresničenje tega cilja tudi dejansko borile.

3) Komunisti vseh treh delov Slovenije (v srbškem, italijanskem in avstrijskem), bodo poleg splošne propagande in agitacije tudi v vsakdanjih bojih sistematizirano vezali boj za uresničenje osvoboditve in združitve slovenskega naroda z bojno za razdelitev veleposelske, cerkvene in samostarske zemlje in za njeno dodelitev kmetom skupaj z inventarjem vred brez odkodnine, z bojem proti lastni buržoaziji, za upostavitve slovenske delavske in kmetične oblasti. To vezanje je vsled tega neobhodno potrebno, ker je vsa slovenska buržoazija protirevolucionarna in ker slovenski narod svojo osvoboditve in združitve, samo z revolucionarnim bojem, pod vodstvom delavskega razreda in v zvezi s proletarijatom vladajočih narodov lahko doseže.

4) En del slovenske buržoazije neposredno podpira buržoazijo vladajočih narodov in njihov kapitalistični režim. (V Jugoslaviji demokrati in kmetičji.) Druge slovenske meščanske in uslonemškanske stranke, (v Jugoslaviji in v avstrijskem delu Slovenije Slovenska Ljudska Stranka, v Italiji klerikalna skupina Besedilci in narodna skupina Vilfana) so vsled njih narodno spoznamske politike najnevarnejša opera vladajočih fašističnih režimov znotraj slovenskega naroda samega, posebno pa med kmeti. Ti zavirajo in izdajajo narodno-revolucionarnega boja slovenskega

Naslovna stran DELA iz leta 1934. V tej številki lista, ki je seveda izšla v ilegali, je objavljena skupna izjava KP Jugoslavije, KP Italije in KP Avstrije o pravicah slovenskega naroda. V izjavi vse tri komunistične partije priznavajo Slovincem pravico do samoodločbe, do ocepitve od imperialističnih držav in do združitve, zagotavljajo pa tudi, da bodo revolucionarni boj slovenskega naroda za osvoboditev in združitve brezpogojno podpirale in da se bodo za uresničenje tega cilja tudi dejansko borile

Cankar o vlogi delavstva

neminljive zasluge, zlasti Martelanc, da je v vodstvu KP Italije nastalo razumevanje za zatirane slovanske narode pod Italijo, da je prišlo do identičnega gledanja na nacionalno vprašanje tako v KP Jugoslavije kot v vodstvu KP Italije. Ni šlo seveda gladko. Leta 1925 je tržaška organizacija KP Italije hotela ukrepati zoper Martelanca, obtožujoč ga nacionalizma. Do ukrepov ni prišlo, ker je Martelanca podprl CK italijanske partije in osebno Gramsci, s katerim je Martelanc razpravljajal o teh stvareh na Dunaju. Spomladi leta 1926 je na partijskem posvetu v Trstu predstavnik CK KP Italije Scocimarro na vsej črti podprl od Martelanca priporočano nacionalno politiko.

Ti podatki zavračajo razlago Alberta Rejca (v "Primorskem dnevniku" dne 16. maja 1971), da je KP Italije šele leta 1935 — baje torej deset let pozneje — priznala Slovincem in Hrvatom pravico samoodločbe, kar naj bi bil plod dejavnosti organizacije TIGR in skupine nacionalistov v tej organizaciji. Dejansko pomeni ta razlaga falzifikacijo zgodovinske resnice.

Naj mi tovariši in tovarišice oprostijo ta izlet v leta, ko Ivana Cankarja ni bilo več med živimi. Gibanja množic se ne da ustaviti, če v boju ali po starosti let omahnejo borci, tudi takšni genialni duhovi, kakršen je bil Ivan Cankar, ki je utihnil v najbolj kritičnem času, ob prevratu oktobra-novembra 1918, ko se je sesula Avstro-Ogrska, ko je nastajala jugoslovanska država.

Tik pred smrtjo, novembra 1918, je Cankar storil zadnje dejanje v svoji socialni in narodni dejavnosti. Dal je pristanek za svoj podpis na listini slovenskih kulturnih delavcev vseh treh strankarskih smeri za *slovensko kulturno avtonomijo* v Jugoslaviji. Ta listina ali resolucija naj bi bila natisnjena v tretji dekadi novembra 1918 s sopodpisom takrat že težko bolnega Ivana Cankarja. Toda resolucija ni zagledala belega dne.

Kulturni odsek Narodnega sveta v Ljubljani je namreč na dveh sejah 16. in 18. novembra 1918 obravnaval usodo slovenske kulture v novi jugoslovanski državi in sprejel resolucijo, ki je jasno in določno zagovarjala slovensko kulturno avtonomijo.

Nekaj navedb iz te listine:

"Ob postanku države Slovencev, Hrvatov in Srbov pričakuje kulturni odsek Narodnega sveta, da bo nova politično popolnoma edinstvena država, naj bo organizirana kakorkoli, po svoji moči pospeševala z vsemi razpoložljivimi sredstvi razvoj prosvetnega življenja vseh treh narodov na podlagi kulturne avtonomije. Neoviran razmah individualnih sil vseh treh plemen je najzdravejši pogoj za polno duševno bogastvo Jugoslavije.

Kulturna politika bo morala vsekakor upoštevati dejstvo, da je dala zgodovina slovenstvu v teku stoletij posebno duševno vsebino. Slovenski del jugoslovanskega naroda se je razvil tudi jezikovno samostojno, tako da je slovenščina, nositeljica te duševne vsebine, dasi najbližnja sorodnica srbohrvaščine, danes

organizem zase in da je v območju slovenskega književnega jezika za sedaj možno uspešno kulturno delo edinole v tem jeziku".

To izjavo so sprejeli kulturni delavci vseh treh slovenskih strank, klerikalne, liberalne in socialdemokratske, ter jo podpisali. Med podpisniki so bili: dr. Izidor Cankar, dr. Pavel Grošelj, Rihard Jakopič, Juš Kozak, dr. Alojz Kraigher, Vladimir Levstik, dr. Josip Mal, Anton Melik, Albin Prepeluh, Milan Pugelj, dr. Josip Puntar, dr. Franc Ramovš, Hinko Smekear, Oton Župančič in drugi. Ivana Cankarja je po pooblastilu podpisal Lojz Kraigher.

To izjavo je po desetletjih pozabe prvič objavil Dušan Kermavner v ljubljanskem "Delu" leta 1968. Ob tej priložnosti je tudi pojasnil, zakaj ta pomembna listina kot odraz enotnosti vseh treh nazorskih taborov ni bila sporočena javnosti.

V arhivu se je ohranil zapisek predsednika kulturnega odseka Narodnega sveta Otona Župančiča, ki se glasi:

"Več članov kulturnega odseka je premenjenemu tekstu izjave odpovedalo podpise, zato prosim, da je NE daste v listo, preden ne skličem nove seje. Oton Župančič".

To je bil usodni zapisek — pravi Dušan Kermavner. Skupno kulturniško resolucijo za kulturno avtonomijo je "torpediral" liberalni tabor.

Liberalni tabor je nato sestavil svojo posebno strankarsko izjavo, ki je izšla v "Slovenskem narodu" dne 23. novembra. Med podpisniki ni bilo ne klerikalcev, ne socialistov, torej tudi Cankarja ne. Izjava

sama "se sploh ni več menila za slovensko kulturno avtonomijo, ampak le za takojšnje združenje Države SHS s kraljevino Srbijo".

Tako je bila enotnost kulturnikov spodkopana in skupna smernica, da bodo varovali slovensko izročilo, pokopana. Krivdo za ta pokop — piše Dušan Kermavner — moramo "pripisati predvsem neklerikalnim kulturnim delavcem, zakaj le od njih je bil odvisen uspeh resolucije v celotnem slovenskem svetu".

Ta dogodek je po svoje pripomogel — poleg drugih činiteljev — da se je na Slovenskem razbrzdalo tisto kvarno in lažno jugoslovanstvo, ki je zanikalo ali omejevalo slovensko samobitnost in slovensko kulturo. Šopirilo se je unitaristično jugoslovanstvo, v bistvu pa velesrbstvo, ki se je med Slovenci zaletelo celo h geslu: En narod, ena država, en kralj! Iz srbske preteklosti so k nam presajali legende in pravljice o Kosovski bitki, o Vidovdanu in podobno. Kraljevič Marko se je prenavdušenim slovenskim unitaristom, odkoder so se kadrovali orjunaši, to je fašisti, tako dopadel, da so slovenska imena prekiščevali v Marka. To kvarno jugoslovanstvo je imelo nekaj zaslombe tudi v Slovenskem primorju pod Italijo.

Seveda je takemu anacionalnemu početju odklenkalo, žal šele čez deset, petnajst let, v vsakem primeru pozno.

Ivan Cankar tega razvoja ni dočakal. Decembra 1918 je umrl, star komaj 42 let.

Njegovi umetnosti in njegovi prodorni miselnosti sa klanjamo danes in jima ostanemo zvesti tudi v prihodnje. Da bi bilo več takih sinov slovenskega naroda!

"Cankarja sploh ne!"

V reviji DAN za september-oktober 1976 je, med drugim, objavljen tudi zanimiv zapis o tem, kako so na tržaški radijski postaji leta 1947 zavrnili Cankarjevega Hlapca Jerneja. Avtor zapisa je Drago Pahor. Povzemamo odlomek iz omenjenega zapisa.

— Prebili in premagali smo Golgote in vstopili v novo dobo, ki jo je Ivan Cankar preroško napovedal. V Trstu smo začeli novo kulturno življenje z njegovim imenom. Slovensko narodno gledališče je stopilo prvič pred svoje občinstvo s Hlapcem Jernejem. Toda... da, toda še vedno so se našli med pripadniki našega naroda Cankarju neprijazni 'očmi in mačehe'. Čujmo, kaj je doživel pri vodstvu tržaškega slovenskega radia naš pokojni igralec Justo Košuta.

Slovensko narodno gledališče je izročilo vodstvu radia v cenzuro Remčeve Talce v Kraljevu. Toda kljub pospešnicam se programski vodja radia inž. G. dolgo ni hotel izjaviti ali bodo mogli biti Talci na radiu izvajani. Ob ponovnem urgiranju je Justo Košuta vprašal ali so morda kaki drugi nagibi, ki preprečujejo, da se izda dovoljenje za oddajo. Tedaj je inž. G. Košuto povabil, naj pride na pomenek, da se dogovorijo glede nadaljnje izbire programa.

Res je Justo prišel v ponedeljek, 10.

novembra 1947 k programskemu vodji, tudi z namenom, da mu predloži še novo delo, ki naj bi šlo v oddajo. Tedaj se je razpletel med inženirjem in Košuto naslednji razgovor. Programski vodja je začel: "Da se izgonemo nevšečnostim, ki bi ne bile dobrodošle, niti vam niti nam, čutim dolžnost, da vam povem, da odslej ne predlagate za uprizoritev v radiu del, ki so v kakršni koli zvezi s politiko, socialno politiko ali svetovnim nazorom, ker vem, da jih cenzura ne bo dovolila". Košuta je seveda ugovarjal omejevanju programske svobode in še je zatrdil, da je narodno osvobodilna borba del naše zgodovine. Tedaj je inž. G. odvrnil: "Objektivno gledano ni bila osvobodilna borba, borba za osvoboditev naroda, temveč le za zmago stranke".

"Tako gledanje bo velika zapreka za naše uspešno delo v radiu", je odvrnil Košuta in nadaljeval: "že itak nam je delo otežkočeno s tem, da nam vodstvo radia v ničemer ne gre na roko, niti s prepisovanjem del, ki jih predlagamo, niti kako drugače. Nasprotno, ovirate nam delo s tem, da odlašate s cenzuro tako dolgo, da moramo potem zadnji hip premenjati program. Nadalje naj omenim izbiro del iz slovenskega slovstva: Kaj nam boste prav za prav dovolili uprizarjati? Začnimo pri Cankarju...".

Tedaj je inženir rekel odločno in s posebnim poudarkom: "CANKARJA SPOLOH NEI!"

Justo se je zasmejal in dejal: "Gospod inženir, vidite me, da se smejem, toda moja duša je žalostna. In odkrito vam povem: sram me je, da mi sin istega naroda izusti v tem letu Gospodovem nekaj tako gorostasnega. A v tolažbo mi je, da so se v zgodovini našega naroda v zvezi s Cankarjevim imenom dogajali že podobni žalostni incidenti. Toda dvomim, da bi danes našli poštenega slovenskega inteligenta, ki se ne bi sramoval tistih početij, ki jih je povzročil škof Jeglič ali kdo drug".

Inženir se je skušal popravljati: "Tega ne smatrajte za naš samovoljen ukrep, kajti mi se moramo ravnati po novodilih, ki nam jih daje zavezniško vodstvo radia". Košuta ga je zavrnil, da je prepričan, da Anglo-Američani ravnajo tako, kot jih slovensko vodstvo informira in izrazil dvom, da bi zavezniki poznali našo literaturo ali naša posamezna dela. "In kaj mislite o Hlapcu Jerneju, ki sem vam ga pravkar prinesel v cenzuro", je Košuta še vprašal inženirja. Ta mu je odgovoril, da se samo posebi razume, da ne bo dovoljen in še dodal, da bi bilo od Cankarjevih del morda edino Za narodov blagor ugodno za uprizorjanje. "Sicer pa" — je še dodal — "pustite mi Hlapca Jerneja tu, da ga predložim gospodični (?) v cenzuro. Toda, ker poznam stroga navodila, sem prepričan, da ne bo dovoljen".

Košuta je nato zaprosil za čimprejnjše sporočilo o dokončni rešitvi, da bodo mogli igralci pravočasno vaditi. Inženir je obljubil odgovor za naslednji dan opoldne. Takrat pa odgovora še ni bilo. Košuta se je nato vrnil na ravnateljstvo radia čez dve uri in tedaj je iz ust inženirja izvedel, da so Remčevi Talci v Kraljevo in Cankarjev Hlapec Jernej dokončno prepovedani. Tisti hip je Košuta predložil v cenzuro novo delo, Žigonovo Kadar se utrga oblak. Na inženirjevo vprašanje, kakšne vrste delo je to, mu je Košuta povedal, da je podobno Finžgarjevimi in da povečuje ljubezen do rodne grude. Inženir je pripomnil: "Ljubezen je dovoljena, ljubezen do rodne grude tudi. Torej upam, da bo šlo".

Košuta mu je še omenil, da so Žigonovo delo uprizorili na mariborskem odru v času najstrožjega Korošičevega režima, ko je bila uvedena cenzura nad cenzuro.

"No, upam, da bo šlo", je dejal inženir. Ko pa je kasneje Košuta prišel po odgovor, je inženir izjavil: "Meritornega odgovora s strani cenzure še nisem prejel, toda na svojo odgovornost vam izjavljam, da lahko igrate".

"Sigurno?"

"Sigurno!"

To je zgodba o Ivanu Cankarju in njegovem Hlapcu Jerneju v letu 1947.

V okviru razstavne dejavnosti Slovenskega prosvetnega društva TABOR - Opčine razstavlja v Prosvetnem domu na Opčinah slikar JOŽE CESAR Razstava bo odprta do 14. t.m.

Kosovel včeraj, danes, jutri

V soboto, 23. oktobra 1976 se je Sežana spoštljivo poklonila svojem velikemu sinu Srečko Kosovelu. Pravzaprav se mu je spoštljivo in na najbolj slovesen način poklonila vsa Slovenija, pa tudi zamejstvo od Jadrana in Soče, preko Karavank do Roža, Podjune in Zile. Pred poslopjem stare sežanske osnovne šole, v kateri je bil Srečko Kosovel rojen, so odkrili spomenik. Slavnostni govor na tej mogočni prireditvi je imel književnik Ciril Zlobec. Iz njegovega govora povzemamo naslednje odlomke:

Razkošno bogastvo zapuščin, ki nam ga je zapustil Srečko Kosovel, je najbolj naravna vzpodbuda, da spomin ob 50-letnici njegove smrti spremenimo v proslavo in z njo proslavimo mladost in živost Kosovelove pesmi, njenega človeškega, idejnega in umetniškega sporočila nam in prihodnosti. Hkrati pa naj bo ta proslava, kot je že bila Cankarjeva, afirmacija slovenske kulture, ki je zmerom bila in ostaja — s svojim najbolj ustvarjalnim jedrom — neločljiv del narodove duhovne podobe in ena temeljnih, stalno se obnavljajočih pobud humanizacije družbe, čemur lahko tudi rečemo: ena od temeljnih pobud družbenega razvoja.

Tako je na kulturo v času in prostoru slovenskega naroda in družbe gledal tudi Srečko Kosovel, v očeh svojih sodobnikov mladeniški sanjač, danes trdno stoječa, zrela osebnost v slovenski narodni, socialni in kulturni zgodovini. Njegovo življenje je bilo nerazumljivo kratko, samo najbolj pozornim duhovom opazno njegovo javno delovanje, pol stoletja po njegovi smrti pa ni za nas še dovolj dolgo obdobje, da bi pesnika doobra spoznali, ga razumeli, ovrednotili, se med sabo sporazumeli, v čem je pravzaprav njegova veličina, v čem vse bolj pritegujoča živost njegove besede. Naša kritična vednost, nedvomno, caplja za občutkom, da je v Kosovelu mnogo več kot samo pričevanje o času, ki ga je živel, da je govoril tudi prihodnosti, zato ga danes občutimo kot sodobnika, kot pesnika tudi tega trenutka.

Literarna zgodovina ugotavlja: "Kosovel za življenja ni veljal za pomembnega pesnika... Cenili so človečnost in moralno čistost njegove poezije, niso pa v nji še odkrili slovstvenih vrednot..."

Resnično: naše odkrivanje in sprejemanje Kosovela pomeni pravo nasprotje pesnikovemu odkrivanju in sprejemanju novega v svetu in v literaturi. Izhajajoč iz tradicije, ki je ni nikoli do kraja zatajil, je naglo srkal vase vse, kar je tedanja umetniška Evropa odkrivala novega — vendar je vse te izrazne možnosti vseskozi prežaril s svojo osebnostjo: skozi njegovo pesem je v svoji nemi, pretresljivi grozi spregovorila njegova rodna Primorska pod fašistično okupacijo, in Kras — s svojimi bori, gmajno, trtami, z brinjevko v jesenskem času, pa s svojimi plahimi vasicami in ljudmi — je v njegovih verzih zrasel v eno najbolj silnih, večpomenskih prisposodob v slovenski liriki. Danes lahko zanesljivo trdimo, da je to pokrajino slovenskemu človeku odkril prav Kosovel. Naravne posebnosti Krasa je pregnetal z lastno usodo in z usodo njegovih prebivalcev.

Morda je sedanji trenutek, petdeset let po pesnikovi smrti, ko nam postaja dostopna vsa njegova zapuščina, že primeren za to, da ponovno razmislimo o svojem odnosu do Kosovela in njegovega pesniškega sporočila: poslej smo za to zamudništvo krivili posameznike, ki so nam Kosovela posredovali, v različnih obdobjih drugače in vsak s svojega zornega kota. Vse bolj se namreč vsiljuje misel, da smo mi vsi, vsa slovenska javnost, šele v teh zadnjih letih resnično pripravljeni, idejno in kulturno neobremenjeni — ali vsaj ne usodno obremenjeni — z ozkostjo vseh vrst, ki je v preteklosti preprečevala, da bi Kosovel plodno odmeval, kot odmeva danes. Nedvomno je v tem času dozorevala tudi slovenska družba in v njenem okviru naša vednost in zavest o kulturi.

Marsikaj, kar je Kosovel samo slutenjsko zarisal, smo mi — vsaj tako kaže — sproti napolnjevali, in še napolnjujemo, v svojo vsakdanjo, konkretno, individualno in družbeno vsebino in ga tako prilagajali sebi, vsakokratnemu trenutku samih sebe, svojim vizijam, svojemu boju, svojim izpolnitvam. Kosovela si vse bolj prilagajamo v pozitivnem pomenu besede, kot si človek skuša prilastiti vse, kar mu je drago in dragoceno. Še smo v tistem nemirnem, žejno agresivnem odnosu, ki še ne čuti potrebe po hladni navzočnosti kritike, odbiramo, a neodbranega še ne zametavamo. Zato včasih težko ločimo, kaj je v resnici pesnikovo sporočilo, kaj mu iz svojega dodajamo bralci, čemur se Kosovelova poezija — vsaj v sedanjem trenutku, ko je še doživljamo kot umetniško novost — ne upira. Morda pa je prav v tej sprepletenosti, v tej ustvarjani soodvisnosti med umetnino in bralcem resnična veličina umetnosti, nestarajoče bistvo sleherne velikega umetnika.

Kosovel včeraj, danes, jutri

In takšen velik umetnik je Srečko Kosovel prav gotovo. Velik izpovedovalec sebe in svojega časa in glasnik prihodnosti, v katero je vpeta tudi naša sedanjost in mi z njo.

"Socialno in narodno se pri Kosovelu istovetita in tako je zanj boj za nove družbene odnose isto kot skrb za narod, za njegovo dostojanstvo, svobodo, pravzaprav oboje en sam in isti boj. In ta boj je etična, moralna vrednota, zato naravna dolžnost posameznika in skupnosti. Pa še eno vzporednico je imel Kosovel v viziji tega boja: hkrati z družbo naj bi preobrazil tudi človeka kot posameznika, njegovo notranjost, njegovo duhovno podobo, prebudil v njem občudovanje za vse dobro, plemenito in lepo. In da bi se to zgodilo, ali: da gibanje, socializem, revolucija, ki mora priti, ne bi tega prezrla, je v pripravi nanjo videl tudi visoko poslanstvo pesnika. Strastno je verjel v preobrazbeno moč kulture in umetnosti.

Kosovel, sin okupirane Primorske, je neprizanesljivo obsojal sleherno raznarodovalno politiko, hkrati pa tudi obsojal iskanje izhoda v nacionalizmu med rojaki. Zato smemo danes reči: Kakršen koli poskus zoževanja Kosovelovega sporočila samo na narodne pivine in izločanje revolucionarnega pri njem, socialistične izpolnitve njegovih vizij, je — milo rečeno — nečedno početje, kajti prav takšen Kosovel — in tudi zato ga doživljamo kot sobesednika — je skupaj s Prešernom, Cankarjem, Župančičem, Kettejem, Bevkom in mnogimi tudi danes, ta trenutek, najvišja, neovrgljiva potrditev našega ustvarjalnega duha, misli in besede, dostojanstva in svobode, česar hočejo na najbolj surov način oropati naš narod onstran Karavank.

PESEM NAS DRUŽI
PJESMA NAS SPAJA
LA CANZONE CI UNISCE

V soboto, 20.11 ob 20,30 v Kulturnem domu v Trstu
in v nedeljo, 21.11. ob 16,30 v telovadnici na Kornu v Gorici

Nastopajo: mešani zbor "Brajša"
moški zbor "Mariani"
in folklorna skupina "Balota" iz Pule

Iz Stuttgarta smo prejeli naslednjo vest:

A.L.E.F. - Stuttgart. Ugotovili smo, da je nujno potrebno odgovoriti našim Slovincem iz Furlanijo in Beneške Slovenije. Potrebno jim je pomagati tudi pri reševanju njihovih narodnostnih problemov. Zato smo se odločili za aktivnosti, ki bodo vsekakor v korist našim rojakom v Italiji.

10.9.1976 je bil prvi sestanek slovenskih članov izseljeniške organizacije A.L.E.F. v Stuttgartu. Sklep tega sestanka je, da bi takoj pričeli z kulturnim programom v slovenščini katerega namen bi bil: obdržati žive kulturne vrednote med našimi rojaki.

Stalno slovensko gledališče v Trstu

Repertoar za sezono 1976/77

Repertoar v abonmaju

Franček Rudolf: KOŽA MEGLE (igra v dveh dejanjih). Krstna uprizoritev. Režija Jože Babič.

Dramska freska mladega, vendar že uveljavljenega avtorja, nas seznanja z elementi najstarejšega izročila v širšem slovenskem prostoru, ki temelji na poganskem verovanju v zmagovite obredne sile kurentovanja. Uroki teme in svetlobe, zime in pomladi, večnemu krogotoku oplajanja in ohranjanja soka življenjskih kali, so v folklorni obliki ohranjeni vse do današnjih dni na ravninah dravskega in tujskega polja.

Zgodba in dejanje "Kože megle" je postavljena v zgodovinsko obdobje vladavine Marije Terezije. Oddelek granicarjev dobi ukaz, da izkorenini in prepreči kurentovanje. V spopadu z domačini se sprožijo silovite strasti elementarne erotike in skoraj mitične pripadnosti obredu kurentovanja. Pod tem napetim dogajanjem, ki komaj dopušča trezno razmišljanje, se prebija v svetlobo naše zavesti nepopustljiva obramba samobitnosti in avtohtone narodnostne pripadnosti, ki jo je bilo potrebno braniti pred nasiljem tujcev vse do današnjega dne.

Neznani Benečan: BENEČANKA (La Venexiana). Prvič v slovenščini. Prevedel Ciril Kosmač. Režija Mario Uršič.

Iz zakladnice "Cinquecenta" je bila La Venexiana pravo odkritje v sodobnem italijanskem gledališkem prostoru. Pisana z mojstrsko roko tedanjega sloga poantirane novelistike, izpričuje tolikšno dramaturško živahnost in radoživost, da jo gledališki strokovnjaki primerjajo s sodobno avangardno dramaturgijo. Čeprav lahko sklepamo, da je porogljivi "neznani avtor" v Benečanki opisal šarmantne dogodivščine na osnovi resničnega dogajanja v tedanji družbi, je pomembno predvsem dejstvo, da je to opravil s tolikšnim darom umetniške selekcije, da je pred nami komedija z izpovednostjo, ki veskozi ohranja blestečo prepričljivost.

Thornton Wilder: TUDI TOKRAT SMO JO SREČNO ODNESLI... Prvič v slovenščini. Prevod in režija France Jamnik.

Pred meseci preminuli pripovednik in dramatik Thornton Wilder je bil med najpomembnejšimi avtorji ZDA. Že leta 1927 je z romanom The Bridge of San Luis Rey (Most San Luis Rey) zaslovel po vsem svetu. Leta 1938 je dramsko delo "Naše malo mesto" obšlo vse svetovne odre in je še danes v številnih repertoarnih načrtih.

Dramo "Tudi tokrat smo jo srečno odnesli..." je Wilder predstavil občinstvu 1942. Dodeljena mu je bila Pulitzerjeva nagrada v tem letu, kar je največje ameriško literarno priznanje. Ta "fantastična komedija", kot sam avtor označuje delo, je v resnici drama človeštva v nenehnem boju za obstanek in napredek.

+++ TUJCI V DOMOVINI ali strah ima velike oči. Krstna uprizoritev dokumentarne drame. Režija Mario Uršič.

Delovna skupina, pod vodstvom režiserja Jožeta Babiča, pripravlja gledališko interpretacijo obsežnega dokumentarnega gradiva v zvezi s položajem Slovencev v Avstriji.

Dramatična usoda slovenske in hrvaške narodnostne skupnosti se je zaostri in prerasla v razsežnosti, ki trkajo na zavest vsega omikanega človeštva, ob nasilni preprečitvi izvajanja sklepa o postavitvi dvojezičnih napisov v krajih in naseljih s slovenskim prebivalstvom. Okoli tega akcijskega jedra, ki je s svojim epilogom pred avstrijskim sodiščem, pomenil tudi uvod v stopnjevano likvidacijsko akcijo, je nanizana dokumentirana vizija naše zgodovinske bridkosti in votlega napuha nasilnih vladajočih struktur, ki se zatekajo k dvomljivi formuli "prastrahu" pred Slovani, da bi opravičili nasilne ukrepe, ki vodijo v etnocid in asimilacijo "po lastni želji".

Ivan Cankar: POHUŠANJE V DOLINI ŠENTFLORJANSKI. Ob stoletnici rojstva Ivana Cankarja. Režija Mile Korun. Gostovanje Slovenskega ljudskega gledališča iz Celja.

To delo je SSG uvrstilo v letošnji repertoar predvsem zaradi Cankarjevega jubilejnega leta in v pričakovanju, da bo v interpretaciji režiserja Mileta Koruna dopolnilo poznavanje Cankarjeve dramatike, saj so znani polemični akcenti režiserja, ki ga uvrščajo v vrh sodobne gledališke ustvarjalnosti.

Carlo Goldoni: PAHLJAČA (Il ventaglio). Prevedel Vladimir Koch. Režija Mario Uršič. Gostovanje Primorskega dramskega gledališča iz Nove Gorice.

GLASBENA KOMEDIJA. Gostovanje gledališča Komedija iz Zagreba.

"Il ventaglio" je zelo znana komedija Carla Goldonija. S svojevrstno vedrino in neposredno komičnostjo vzbuja med občinstvom obilico sproščenega smeha.

Cene za abonente

Parter I. (sredinski sedeži), premiera 17.000 lir, ponovitve 9.000 lir.

Parter II. (ostali sedeži), premiera 14.000 lir. Balkon 5.000 lir.

Razpisan je tudi družinski abonma, ki velja za vse predstave razen za premiere v Trstu. Ta abonma omogoča družinam skupni obisk z osnovnim abonmajem, h kateremu vsak nadaljnji družinski član doplača 5.000 lir. Mladinski abonma velja za vse sedeže in stane 5.000 lir. Po isti ceni je tudi abonma za invalide. Sindikalni abonma stane 7.000 lir, okoliški abonma pa 6.000 lir.

Vpisovanje abonmajev sprejemajo pri blagajni v Kulturnem domu v Trstu ob delavnikih od 8. do 14. ure.

Rinascita - Gian Carlo Pajetta

Kako je KPI gledala na kitajsko revolucijo

II.

Te polemike so vodili ljudje, s katerimi smo se pogovarjali; Teng Hsiao-ping, takratni sekretar partije; Lju Šao-či, predsednik, Peng Čen, član sekretariata in pekinški župan. Vsi trije so bili na položajih pred antisovjetskimi polemikami in kasneje žrtve kulturne revolucije.

Prvi znak preloma, ki ga verjetno niso opazili niti vsi udeleženci srečanja, se je dogodil v Bukarešti leta 1960. Ob robu kongresa romunske partije so se namreč sestali voditelji tujih delegacij, da bi ustanovili odbor, ki naj bi izdelal pripravljani dokument za konferenco komunističnih partij. Albanci so začeli s polemiko proti SZ in komunističnim partijami drugih dežel, ki so jo kmalu razširili in zaostri. Seveda vemo, da se je ta polemika, ki jo je prekinilo potovanje Hruščova v Peking, potem ko je že bil v Ameriki, dolgo časa odvijala, kot bi se moglo reči, "v kriptogramih". Ena običajnih oblik je bila, da so v sovjetski polemiki, proti Kitajcem govorili o Albancih. Bili smo partija, ki je vedno zavračala takšne pretveze. Odkrito smo povedali, naj tisti, ki imajo kaj povedati Kitajcem, to povedo njim in naj se ne pretvarjajo, da morejo skriti kitajske razsežnosti za majhno Albanijo.

Kaj pa takrat, ko so se odnosi ohladili, ko je bilo vedno težje komunicirati in dobivati podatke? V odprto polemiko s KP Kitajske smo šli na našem kongresu v Rimu decembra 1962. Javni polemiki je sledilo dejstvo, da nam je kitajska delegacija, ki jo je vodil Šao Ji-ming, ob prvem srečanju še v protokolarni fazi sporočila, da bo navzoča na kongresu le pod pogojem, da na njem ne bodo sodelovali predstavniki Zveze komunistov Jugoslavije. Mi smo tak predlog imeli za nevzdržen, za neke vrste ultimatum in uspelo nam je prepričati Kitajce, naj ostanejo in javno povedo svoje pripombe. Na kongresu pa mi je vodstvo partije naložilo, da odgovorim na stališča, ki so jih v svojem posegu izrazili Kitajci. Svoj poseg sem osredotočil na tri dejstva, ki so se mi zdeli bistvena in do katerih je prišlo po naši potrditvi sprejemanja politike XX. kongresa.

Prva točka se je nanašala na to, kar so Kitajci označili kot "tako imenovane strukturalne reforme", s čimer so začeli napade na domnevni "revizionizem" in na Togliattijeva stališča. Pri drugi je šlo za vprašanje Albanije; Kitajci so cenili albanske pozicije, ki so jih imeli na "revolucionarnejše" od naših. Končno pa je šlo za njihovo obtožbo proti Jugoslaviji, ki naj bi bila po njihovem dežela, v kateri vladajo kapitalisti. V tem trenutku po tolikih dogodkih ni tako pomembno spomniti se točk razhajanja in obrambe naše politike, kot nekega vprašanja, ki mu moremo v določenem smislu reči "metodološko", za nas pa je načelno vprašanje. To vprašanje sem izrazil v svojem posegu:

"Še enkrat vam ponavljamo to, kar smo vam že povedali in o čemer je avtoritarno pisal tovariš Togliatti. Na podlagi naših in tujih izkušenj se je pokazalo, da nikomur ne koristi polemika, ki argumente zamenjuje s krivičnimi trditvami". Ko sem opozoril, da so Kitajci s Ču En-lajem na čelu že na XXII. moskovskem kongresu izražali svoje nesoglasje s Hruščovom in že takrat glasovali proti resoluciji drugih komunističnih partij o gibanju za mir sem ugotovil: "To je bila njihova pravica, storili so to. Ne nasprotujemo temu, vendar pa ne vidimo nobene zveze med tem načinom delovanja in proklamirano voljo, da se v javni debati ne bi soočili z vprašanji, ki zadevajo vse".

Močno zmo poudarjali dve točki: a) možnost nesoglasja in zahtevo, da se to objavi; b) nujnost, da nesoglasje postane priložnost za soočenje in razpravo. V resnici nam niti te vroče polemike na X. kongresu niso preprečile, da ne bi prav na njem ugotovili: "Nočemo pozabiti in ne bomo pozabili, kaj je bila in kaj je kitajska KP, čeprav vodi politiko, ki je ne sprejemamo. Pripravljani smo razpravljati o vsakem vprašanju v bratskem ozračju, vendar pa moramo braniti politične pozicije, za katere menimo, da so pravilne, moramo jih razglašati in jih spreminjati v dejanja."

Mislím, da moremo ob tej razpravi o zgodovini naših odnosov, ki je postala zgodovina naše polemike, ugotoviti, da smo ohranili vero v naša načela. Kitajce in ne samo nje smo spomnili, da pomeni za nas dejstvo, da smo marksisti, to, da izhajamo iz stvarnosti. Jaltska spomenica stoji na tej liniji. Prav iz Togliattijevega nauka črpa partija tudi po njegovi smrti trdnost, s katero brani svoje pozicije, pripravljenost, da razume pozicije drugih, in zavračanje ne le polemičnih neotesanosti, ampak tudi vsakega poenostavljanja, ki bi pripeljalo do tega, da ne bi upoštevali razlogov, racionalnosti in utemeljitev pozicij drugih. Togliatti v spomenici ne govori o opustitvi polemike, poudarja pa nujnost predvideti možnost enotnega procesa. Ne gre le za vprašanje metode. Togliatti, ki je bil polemično usmerjen proti splošni kitajski liniji usmeritve, pa je prav tako kritiziral sovjetske akcije, najbolj pa umik tehnikov, dejansko prekinitev tehnično-ekonomskega sodelovanja med državama, kar je še bolj podžgalo ideološko polemiko. Stvari so se zaostrijele do take mere, da so po odstopu Hruščova s položaja generalnega sekretarja in po Ho Ši-Minhovi smrti vsi poskusi za navezavo stikov med KP SZ in KP Kitajske propadli. Zgoščeno prikazano je naše stališče tako zavračanje vseh obsodb, ki zvenijo kot anateme, zavračanje kolektivnih obsodb, ne pa zavračanje razpravljanja o ideoloških vprašanjih, pač pa zavračanje prehoda na ideološke kategorije, npr, definicija "maozizma" kot

nečesa, kar se postavlja nasproti "marksizmu".

Naše iskanje stikov in soočanj je povezano tudi z zahtevo, da bolje spoznamo kitajsko stvarnost. Često občutimo, da nam škodi, ker nimamo sodb in celo informacij o kitajskih notranjih dogodkih. Ne moremo se površno pridružiti ne kritikam ne hvali, (kot bi se dalo sklepati, da se nismo ničesar naučili iz lastnega izkustva in izkustva XX. kongresa). Če bi o vsem tem ne vedeli in bi mogli soočiti naša gledišča, bi imele naše sodbe drugačno osnovo in bi bili mogoče v mnogih vidikih drugačni, ker bi se izgonili pre nagljenih sodb o stvareh, ki jih nismo poznali.

Prav tako hočemo spomniti, da nam medsebojno nasprotovanje ni nikoli preprečilo, da damo priznanje LR Kitajski za eno izmed njenih stališč do zunanje politike, za katero smo si prizadevali tudi mi, ni nam preprečilo, da ne bi pozdravili kot veliki zmagi obnovitev stikov z Italijo in vstop Kitajske v Organizacijo združenih narodov. Ko je bilo mogoče v novem ozračju obnoviti odnose med Kitajsko in ZDA, ko je Nixon obiskal Kitajsko, smo to imeli za pozitivno dejstvo, čeprav si nismo zapirali oči pred določeni ameriški nameni in določenimi protisovjetskimi razlagami dogodkov. Ob morebitnih ugodnejših pogojih smo seveda razmišljali tudi o možnem popuščanju napetosti med komunisti. Da bi dokazal, da z naše strani ni bilo nikoli želje po prekinitvi, bom navedel še eno osebno pričevanje. Aprila 1965 smo šli z delegacijo v Vietnam. Z menoj so bili tovariši Occhetto, Pompeo Colajanni, Natoli. Ko smo šli v Hanoj čez Kitajsko, smo se hoteli srečati s kitajskimi tovariši. Že v moskovski ambasadi smo navezali stike, dobili pa smo dvoumen odgovor. Vse do našega odhoda iz Moskve nismo dobili odgovora iz Pekinga, tako da nismo vedeli vse do našega pristanka na pekinškem letališču, kdo nas bo sprejel, ali pa bodo naš pristanek smatrali le za tehnično vprašanje (kot se je zgodilo mnogim tovarišem, ki so leteli prek Pekinga, niso pa mogli imeti političnih srečanj).

(Konec prihodnjic)

DELO - glasilo KPI
za slovensko narodno manjšino
Direktor **ALBIN ŠKERK**
Odgovorni urednik
ANTON MIRKO KAPELJ
Uredništvo in uprava:
Trst - Ulica Capitolina, 3
telef. 764-872, 744-047
Dopisništvo v Gorici: Ulica Locchi, 2
telef. 24-36
Poštni tekoči račun 11/7000
Letna naročnina 3.000 lir
Tisk: Tipo/offset Riva
Trst, Ulica Torrebianca, 12

Vsdržavni kongres ARCI-UIISP

V dneh od 1. do 4. novembra je bil v Neaplju vsdržavni kongres ARCI-UIISP tj. kulturno-rekreacijske in športne organizacije. Na kongresu je bilo zbranih blizu tisoč delegatov in več sto gostov, med katerimi so bili predstavniki vsdržavnih vodstev delavskih strank, sindikatov, ženskega in mladinskega gibanja in tudi številni ugledni kulturni delavci. Geslo kongresa je bilo: "doprinosa združevanja za premostitev krize in za kulturni razvoj v državi."

ARCI-UIISP ima močno razvejano kulturno, športno in družbeno dejavnost v številnih italijanskih deželah in torej tudi v Furlaniji-Juljski krajini in Trstu. Trenutno ima okrog 11.000 društev in skupno več kot en milijon članov. Najbolj razvita dejavnost je seveda na področjih srednje in severne Italije, zlasti v tako imenovanih "rdečih deželah", toda v zadnjih letih se je začela krepko uveljavljati tudi na Jugu.

Kongres v Neaplju je bil sicer združitveni kongres, saj je potrdil spojitve kulturno-rekreacijske organizacije ARCI in zveze ljudskega ljudskega športa UIISP (ki sta svoj čas delovali ločeno) in je seveda temeljito obravnaval kompleksna organizacijska vprašanja, vendar je bilo obravnavanje teh vprašanj tesno povezano z vprašanji, ki izhajajo iz obstoječe gospodarske, politične, kulturne in družbene krize.

Močno je bilo poudarjeno dejstvo, da je v Italiji — po referendumu o razporoki, po lanskim upravnih in deželnih volitvah in po letošnjih parlamentarnih volitvah — nastal povsem nov položaj in da je to treba upoštevati. Padle so utvare o "gospodarskem čudežu" in o "blaginji", pada tudi "mit" potrošniške kulture. Poudarjemo je bilo tudi to, da se težka gospodarska kriza odraža tudi na kulturnem in sploh družbenem življenju in da je prišlo do hudih omenitev pri financiranju raznih dejavnosti. Vendar, pa — tudi to je bilo dalje poudarjeno na kongresu — je treba upoštevati dejstvo, da džungla še vedno obstaja in da najrazličnejše parazitarne in odvečne ustanove, pa tudi zasebniki in birokracija odjedajo velike vsote javnega denarja, medtem ko eminentne ustanove ne morejo naprej.

PRISPEVKI

Dne 27. oktobra t.l. je minilo 70 let od dneva, ko se je v Senožečah rodil Albert Wilhelm, gledališki igralec, ki je padel kot partizan v Srbiji. V počastitev njegovega spomina daruje sestra Ivanka, vd. Hrovatin z Opčin, 10.000 lir za sklad DELA, 10.000 lir za vzdrževanje partizanskega spomenika na Opčinah in 10.000 lir za prosvetno društvo Tabor na Opčinah.

V počastitev spomina pokojnega Ivana Grgiča - Vanka Nendota in v počastitev spomina pred nedavnim umrle Nede Mijotove daruje Svetka Križmančič iz Bazovice 5.000 lir za sklad DELA.

Iskrena hvala.

Kongres je nakazal smernice za nadaljnji razvoj enotnega delovanja kulturnih, športnih in rekreacijskih društev, potrdil pa je tudi smernice boja za premostitev krize in izvedbo dejanske reforme do katere mora priti v državi.

Omembe vredno je tudi to, da je na kongresu prišla do izraza tudi problematika narodnostnih manjšin in jezikovnih skupnosti, ki živijo na ozemlju italijanske republike, torej tudi problematike naše narodnostne skupnosti.

Avstrija na razpotju

(Nadaljevanje s 4. strani)

vsega začetka sprevrglo v odkrit, neusmiljen napad na vse, kar je še ostalo na Koroškem slovenskega. Odtod geslo, da pomeni preštevanje nov plebiscit. Odtod pritisk na manjšino, naj se čimprej prostovoljno asimilira, sicer bodo ta cilj dosegli z drugimi sredstvi, kajti edina pravica, ki jo tudi uradna Avstrija danes ponuja koroškim Slovincem, je pravica do asimilacije.

Boj proti preštevanju in zavračanje obeh sprejetih zakonov s strani slovenske in hrvaške manjšine je zatorej edina možna oblika boja obeh manjšin v sedanjih razmerah v Avstriji.

Prav ta boj pa je odkril povsem nove razsežnosti, ki se nakazujejo v odporu manjšine proti statističnemu etnocidu, proti uničenju manjšine. Koroški Slovenci in gradiščanski Hrvatje so s svojim sedanjim bojem dosegli viden premik v avstrijskem notranjem življenju. Dosegli so, da se je začela od velikonemških sil vsiljena fronta med nemštvom in slovenstvom odvijati po povsem drugačnih osiščih. Vse bolj se kažejo znamenja, kako boj manjšine prerašča v avstrijski stvarnosti v boj med nedemokratičnimi, mračnjaškimi, nemiroljubnimi silami in dejansko demokratično avstrijsko javnostjo. To dejstvo izpričuje pojav solidarnostnih komitejev po raznih krajih Avstrije in njihovo delovanje v korist manjšin, ki ga nosilci tega gibanja vse bolj pojmujejo kot boj za ohranitev lastne demokracije. Torej, če ne drugega, pa so koroški Slovenci do zdaj le dosegli dvoje: njihovo vprašanje je preraslo zatohle provincijske koroške okvire in postalo osrednji avstrijski notranji problem, hkrati pa so se prav koroški Slovenci in

gradiščanski Hrvatje z bojem za njihove pravice — za spoštovanje državne pogodbe, se pravi za ustavni demokratični red — postavili v prve vrste tistih sil, ki teže k ohranitvi in zmagi demokratičnih načel v Avstriji. V samem notranjem avstrijskem življenju se je pospešil proces družbene in politične diferenciacije in polarizacije sil. Zato preštevanja 14. novembra ne bi kazalo jemati zgolj kot navadno statistično ugotavljanja manjšine, niti ne kot tisto, kar žele od tega preštevanja doseči njegovi pobudniki, niti ne plebiscit, pač pa pomeni — dejali bi — prvo resnejšo konfrontacijo naprednih, demokratičnih sil s silami na novo porajajočega se fašizma v Avstriji. Nestvarno bi bilo pričakovati, da bo to prvo merjenje sil prineslo zmago demokracije v Avstriji. Pomen tega dogodka je v samem dejstvu, da se je proces začel, četudi bo boj izredno dolg in tudi izredno težak.

Pod takim zornim kotom pa se nakazuje tudi nujnost in hkrati možnost nadaljnega boja koroških Slovencev in gradiščanskih Hrvatov za njihove pravice, se pravi za dosledno izvajanje avstrijske državne pogodbe in s tem za zmago demokracije v Avstriji.

OSIMSKI SPORAZUM

(Nadaljevanje s 3. strani)

ledjem Trsta, Trbižem in Ljubljano in nujnost koordinacije dejavnosti jadranskih pristanišč.

Komisija je sporočila, da bo — po ratifikaciji sporazuma — poslala v Trst odposlanstvo z nalogo, da preuči konkretne probleme.

"Pobuda je vsekakor zanimiva", je poudaril poslanec Cuffaro, "saj je treba v Trstu potencirati oba aspekta, pristaniškega in industrijskega".

Cuffaro še dodaja: "Osimski dogovor je izhodiščna točka za gospodarsko obnovo naše dežele, neprecenljiva priložnost, ki se nam nudi in je ne smemo zamuditi. Poskrbeti moramo za hitrejšo izvajanje predvidenih ukrepov, tudi zato, da bomo lažje premostili težave, povezane s potresom v Furlaniji".

Ko je poslanec Cuffaro govoril v komisiji za industrijo, je med drugim dejal:

"Osimska pogodba zaključuje kočljiv spor, vendar služi obnovi Trsta na pristaniško-trgovskem in industrijskem področju. V tem smislu je oblikovanje proste industrijske cone na kraški meji, kljub vsem težavam pri uresničevanju, koristna pobuda, in moramo jo izkoristiti".

KROŽEK ZA DRUŽBENE IN POLITIČNE VEDE PINKO TOMAŽIČ

V sredo, 17. novembra ob 19,30 bo v mali dvorani Kulturnega doma v Trstu večer z naslovom:

KRAJEVNE USTANOVE V SEDANJI KRIZI Problemi - posledice - izhodišča

Govorili bodo:

Miloš Budin - Boris Iskra - Dušan Lovriha
Stojan Sancin - Stojan Spetič

Krožek vabi k številni udeležbi. Še posebej vabi upravitelje krajevnih ustanov ter želi, da bi sodelovali v razpravi